

POLITIET

Erfaringsrapport Russ 2019

En kartlegging av forebyggende arbeid og erfaringer
med russen i Sør-Vest pd 2019 blant politi- og
skoleansatte i Rogaland

Innledning og bakgrunn	3
Metode	3
Utvikling og trender i russefeiringen	5
Meldinger i politiets operative system og straffesaksregister	7
Landstreffet i Kongeparken 3-5 mai 2019 – Politiet på Nett	9
Russ i media	10
Spørreundersøkelse med SurveyXact	11
Positive hendelser i forbindelse med russetiden?	11
Er russens arrangementer i samsvar med reglementet?	12
Bruken av politiråd og tverrfaglige team	13
Politiets kontakt med russeren og mulighet for å holde foredrag på skolene	13
Oppfølging av russ	15
Viktige forebyggende aktører	15
Hvem er egentlig russ ved din skole?	16
Hvem har regi på russefeiringen?	16
Eksempler på forebyggende tiltak ved uønsket adferd	17
Kjennskap til straffbare forhold og bruk av ulovlige rusmidler	20
Ulovlige rusmidler i skoletiden	21
Økt skolefravær	21
Paragraf 9A i Opplæringsloven	22
Forhold knyttet til Russebusser	25
Andre forhold innen psykisk helse i russetiden	26
Sosiale medier, utestenging og kjøpepress?	28
Hva strever russeren med sett fra respondentenes ståsted?	29
Største utfordringene med dagens russefeiring?	30
Hvordan kan vi best forebygge uønskede hendelser?	32
Oppsummering	34
DEL B: Informasjon til foreldre og skolen i russetiden. Basert på Erfaringssrapport, 2019.	48

Landstreffet i Kongeparken 2019

"Russetiden - enda ett område det skal presteres på"

Respondent i spørreundersøkelsen

Innledning og bakgrunn

Erfaringsrapporten skal bidra med kunnskap og gi et felles situasjonsbilde slik at politiet, fylkeskommunen, russe, foresatte og alle aktører som har en rolle i forbindelse med russefeiringen skal få et bedre grunnlag å forebygge uønskede hendelser og straffbare forhold på. Målet er også å bidra til å skape trygghet for russe og for omgivelsene.

Denne rapporten er et ledd i det forebyggende arbeidet til Sør-Vest politidistrikt. Det er første gangen Sør-Vest politidistrikt samarbeider med Rogaland fylkeskommune og Læringsmiljøsentret ved Universitetet i Stavanger om en slik erfaringsrapport. Erfaringsrapporten gir tiltaksforslag til diskusjon.

I forkant av årets russefeiring (2019) utarbeidet Sør-Vest politidistrikt en handlingsplan for det forebyggende arbeidet. Denne skal evalueres og rapporten vil være et supplement også i dette arbeidet.

De fleste russe i Rogaland har ikke kontakt med politiet, eller med andre offentlige instanser. Likevel har mengden meldinger/oppdrag i politiets operative system økt og politiet ser en mulig utvikling med økende bruk av russemidler, samt et høyere konfliktnivå mellom russebussene. Russetiden har endret seg og strekker seg over en lengre periode som involverer flere elever fra lavere skoleklasser og fra yrkesfaglig skoler. Russebusser er blitt et fenomen og russegrupper etableres allerede i første klasse på videregående skole, mens planleggingen for noen allerede begynte på ungdomsskolen. Det har også dukket opp kommersielle aktører som tilbyr produkter og arrangementer i større skala enn tidligere. Da antall politioppdrag knyttet til de ulike typene russearrangementer har økt har flere politidistrikter gått ut med råd til hvordan russe skal få en god russefeiring uten uheldige hendelser som kan føre til lovbrudd.¹

Metode

Rapporten baserer seg på kvantitative data fra politiets ulike systemer. Statistikkuttrekk fra meldinger og operasjoner fra Politiets operative system (Pal for PO) og for anmeldte saker i politiets straffesakssystemer (Pal for Strasak). Uttrekkene er gjort i perioden 1. juni 2017 til 1. juli 2019. Slik kan to russekull sammenlignes. Uttrekkene er videre gjort for hendelser og anmeldelser hvor gjerningsdistriktet er Sør-Vest politidistrikt.²

Når det gjelder statistikk fra politiets straffesakssystem er dette politiets driftstatistikk, da det er Statistisk sentralbyrå (SSB) som er ansvarlig for den offisielle kriminalitetstatistikken i Norge.

¹ For eksempel Sør-Vest politidistrikt på TV2 "Politiet i Sør-Vest: Har rykket ut på 128 russeoppdrag på én uke på <https://www.tv2.no/a/10544453/> Siden besøk 2. september 2019 og "Politiet mener russefeiringen må endres" på NRK.no på <https://www.nrk.no/ostfold/politiet-mener-russefeiringen-ma-endres-1.14034624> . Siden besøkt 2. september 2019

² Mer informasjon om Sør-Vest politidistrikt se www.politi.no

Det hefter videre usikkerhet knyttet til uttrekkene fra Pal for PO og Pal for Strasak da de er gjort etter søkeordet "russ" i beskrivelsesfeltet i politiets operative system (PO), eller i Modusoperandi i anmeldte saker (Strasak). Politiet i Sør-Vest har ikke en systematisk tilnærming til å notere ordet "russ" i beskrivelsen til hendelser og oppdrag i PO, eller i Modusoperandi i anmeldte saker. Det blir derfor til syvende og sist opp til den enkelte operatør eller etterforsker å notere seg dette ordet, eller andre ord som "Russekro", "Russebuss" osv. i hendelsene/oppdragene eller i saken som etterforskers. Uttrekkene måler heller ikke hvor mange russ som er involvert i straffbare eller uønskede handlinger. Ungdom som er russ kan være siktet, mistenkt eller domfelt i kriminalsaker, uten at forholdene har tilknytning til russefeiringen. Til slutt kan det være personer som ikke er russ som er involvert i de hendelsene som er notert med ordet "russ" i beskrivelse (Pal for PO) eller i Modusoperandi (Pal for Strasak). Uttrekkene vi har gjort kan likevel fortelle oss en del om hvilke forhold og hendelser som politiet blir gjort oppmerksomme på i tilknytning til russefeiringen.

Politiet på Nett (Facebook og Snapchat) er en annen kilde til informasjon. Politiet brukte bl.a. Snapchat aktivt under landstreffet i Kongeparken i 2019. I tillegg er det gjort mediasøk knyttet til russefeiringen i Rogaland gjennom mediedatabasen Opoint som viser hvilke tema mediene har skrevet om gjennom russeperioden.

Til slutt ble spørreundersøkelsesverktøyet "SurveyXact" brukt til å få informasjon fra aktører som har jobbet med russ i fylkeskommunen og i politiet. Dette er en kvantitativ anonym undersøkelse hvor respondentene blir spurt om generelle inntrykk. Spørreskjema ble sendt ut på mail til 178 respondenter like etter at russetiden var avsluttet i 2019. Respondentene svarte på spørsmålene om hvordan de opplevde russetiden sett fra eget ståsted. Av 178 respondenter gjennomførte 39 prosent, mens 11 prosent gav noen svar. En del respondenter ga tilbakemelding om at de ikke hadde russ på sin skole, eller at det av ulike årsaker ikke var aktuelt for dem å svare på undersøkelsen. Fordelingen blant respondentene var som følger. Fra politietaten deltok 34 ansatte, fra fylkeskommunen deltok 17 rektorer, 15 rådgivere, 20 helsesykepleiere/rådgivere eller sosionomer, mens fire respondenter oppga "Annet". Annet var i denne sammenheng stedfortreder for rektor og avdelingsledere. Flertallet av respondentene var i aldersgruppen 40 til 49 år (46 %), eller 50-59 år (33 %). Undersøkelsen hadde respondenter fra Eigersund, Haugesund, Karmøy, Klepp, Randaberg, Sandnes, Sauda, Sola, Stavanger og Strand kommune, Time, Vindafjord og Stord kommune. I den videre brukes "samtalepartnere" om gruppen "helsesykepleiere, rådgiver og sosionomer/miljøterapeuter"

Da spørreskjema gikk ut på mail etter at skolenes sommerferie hadde startet har verken russeren, eller lærerne deltatt i denne undersøkelsen.

Forskningsartikler, rapporter og avisartikler som belyste tema russ er videre benyttet i denne rapporten. De blir fortløpende referert til i fotnoter.

Alle foto i denne rapporten krediteres politiet ved Sør-Vest politidistrikt.

Utvikling og trender i russefeiringen

Det finnes lite forskning på russetiden til tross for at feiringen er et fenomen som berører mange. Søk etter informasjon om hva russetiden betyr for inklusjon i sosiale miljø,³ eller som en arena for kriminelle handlinger gir få treff ved søk på internett. Imidlertid finnes forskningsmiljøer i Norge som i lang tid har forsket på ungdom. En av forskerne er Willy Pedersen ved Universitetet i Oslo. Han er klar på at russeren alltid har brutt grenser, men ser en trend med mer slåssing og vold. Selv setter han volden i sammenheng med at russebussen er blitt viktig for både sosiale relasjonene og identitet allerede fra ungdommene begynner på videregående. Deretter oppstår konkurranse og rivalisering mellom bussene.⁴

Frem til 1979 foregikk feiringen etter 17. mai og eksamen, men russetiden ble endret til tiden før 17. mai som ett tiltak for å dempe feiringen. I dag skal feiringen i hovedsak foregå i perioden 1. til 17. mai, før de avsluttende eksamenene tar til.⁵ For mange starter imidlertid feiringen tidligere, med russetreff, russekro, rusседåp og ulike aktivitet knyttet til russebussene for å nevne noen. På 1990-tallet kom russebussene, særlig på Oslos vestkant.⁶ Pedersen mener at russebussen definerer mye av samværet i russetiden, og blir av han omtalt som et lukket sosialt system med egne koder og regler.

*"Ordningen med "auditions" og andre uskrevne opptaksordninger kan gjøre bussen til hva Pedersen har kalt en "effektiv maskin for ekskludering.."*⁷

Historisk var russefeiringen opprinnelig en markering av fullført videregående skole og en kvalifikasjon for høyere utdanning. Den røde russeluen ble først brukt i Oslo i 1905.⁸ Russetidens opphav strekker seg flere hundre år tilbake i tid og har heller ikke norsk opprinnelse. Tradisjonen har røtter tilbake til 1700-tallet da nordmenn måtte reise til København for å studere. Man måtte bestå en opptakseksamen, kalt examen artium. Når eksamen var levert, fikk elevene et horn i panna. Først når resultatene forelå ble hornene fjernet i en egen seremoni - de ferske studentene gikk symbolsk fra å være «ville dyr» til dannede studenter. Ordet russ stammer fra latinske "Coruna Depositurus" som betyr "å legge av seg hornene" Examen artium ble senere flyttet til gymnasene, og russebegrepet fulgte med.⁹

³ Forskning.no "Russefeiring for de privilegerte" på <https://forskning.no/barn-og-ungdom/russefeiring-for-de-privilegerte/346919> Siden besøkt 2. september 2019

⁴ "Forsker bekymret for voldstrend blant russ" på <https://www.abcnyheter.no/nyheter/norge/2018/08/07/195421955/forsker-bekymret-for-voldstrend-blant-russ> Siden besøkt 2. september 2019

⁵ Store Norsk Leksikon på <https://snl.no/russ> Siden besøkt 2. september 2019

⁶ Aftenposten. Intervju med forsker Willy Pedersen " Utenlandske kolleger spør hvordan vi i all verden godtar russetiden" fra 4. mai 2019 på https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/pL16Ow/Utenlandske-forskerkolleger-spor-Willy-Pedersen-om-hvorfor-vi-i-all-verden-godtar-russetiden?spid_rel=2 Siden besøkt 4. september 2019

⁷ Aftenposten. Intervju med forsker Willy Pedersen " Utenlandske kolleger spør hvordan vi i all verden godtar russetiden" fra 4. mai 2019 på https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/pL16Ow/Utenlandske-forskerkolleger-spor-Willy-Pedersen-om-hvorfor-vi-i-all-verden-godtar-russetiden?spid_rel=2 Siden besøkt 4. september 2019

⁸ Store Norsk Leksikon på <https://snl.no/russ> Siden besøkt 2. september 2019

⁹ "Russefeiringen helt siden 1905" i Dagsavisen 7. mai 2014 Intervju med professor Allan Sande ved fakultet for samfunnsvitenskap ved Universitetet i Nordland som har skrevet en doktorgrad om den norske russefeiringen på <https://kilden/globalassets/nyheter/nordland/nordland-2019/lonnspolitisk-handlingsplan-for-nordland-politidistrikt-2019-til-2020.pdf> Siden besøkt 2. september 2019

Feiringen var i utgangspunktet knyttet til elitens barn og for de få privilegerte. En studie fra russefeiringen i Oslo tyder på at det fremdeles er en feiring for de privilegerte. Dess mer ressurser ungdommene har hjemme, dess mer slutter de opp om russetida.¹⁰

Pedersen påpeker at tradisjonene med russefeiring fremdeles henter sin legitimitet fra den gang russefeiringen var forbeholdt de få. Det gjør at foreldrene er mer vennlig innstilt og det kan dermed være vanskeligere å få endret noe.¹¹

Overgangsrituale og bruk av alkohol

Sosialantropolog Allan Sande hevdet at russetiden hadde mange likhetstrekk med overgangsritualer fra barn til voksen som vi finner i andre kulturer, samt at russetiden hadde overtatt konfirmasjonens rolle som det viktigste overgangsritualet mellom barn og voksen.¹² Alkoholen hadde en sentral rolle i russens markeringer også på begynnelsen av 1900-tallet, og bruken av rusmidler var en viktig del av russetida. I begynnelsen protesterte bl.a. elitens barn mot avholdsbevegelsens makt ved å drikke offentlig i sentrumsgatene under 17. mai-feiringen. Russen var opptatt av å bryte samfunnets normer og regler. Russens rusbruk og normbrudd toppet seg på nasjonaldagen. Ved å vandre møkkete og berusede rundt mellom nystrøkne bunader og norske flagg, sjokkerte de foreldregenerasjonen og skapte uorden i 17. mai-feiringen.¹³

Ett sitat i Aftenposten fra mai 1908 illustrerer dette:

*"Det er ikke noget hyggeligt syn sist 17de mai at se unge gutter og piger med russens røde luer vise sig i synlig beruset tilstand og opføre gadeskandaler. Hjemmene og skolerne faar befri os for denne skam i fremtiden."*¹⁴

I dag har kommersielle aktører et aktivt nettverk inn til russerne gjennom nettbutikker og reklame. Det selges russeffekter til alle sosiale grupper. Russebusser var i flere år et Østlandsfenomen, men i de siste årene har også russebusser «styling» blitt et fenomen som har bredt seg til andre kanter av landet. Feiring i russebusser har økt og de samles på flere store stevner i løpet av russetiden, for eksempel i Kongeparken i Gjesdal kommune. Markeringen avsluttes som regel 17. mai med russetog. Formen har endret seg noe, men russetoget er fortsatt en avsluttende markering på russetiden.

¹⁰ Forskning.no "Russefeiring for de privilegerte" på <https://forskning.no/barn-og-ungdom/russefeiring-for-de-privilegerte/346919> Siden besøkt 2. september 2019

¹¹ Aftenposten. Intervju med forsker Willy Pedersen "Utenlandske kolleger spør hvordan vi i all verden godtar russetiden" fra 4. mai 2019 på https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/pL16Ow/Utenlandske-forskerkolleger-spor-Willy-Pedersen-om-hvorfor-vi-i-all-verden-godtar-russetiden?spid_rel=2 fra Siden besøkt 4. september 2019

¹² "Russefeiringen helt siden 1905" i Dagsavisen 7. mai 2014 Intervju med professor Allan Sande ved fakultet for samfunnsvitenskap ved Universitetet i Nordland som har skrevet en doktorgrad om den norske russefeiringen på <https://kilden/globalassets/nyheter/nordland/nordland-2019/lonnspolitisk-handlingsplan-for-nordland-politidistrikt-2019-til-2020.pdf> Siden besøkt 2. september 2019

¹³ Russefeiringen helt siden 1905" i Dagsavisen 7. mai 2014 Intervju med professor Allan Sande ved fakultet for samfunnsvitenskap ved Universitetet i Nordland som har skrevet en doktorgrad om den norske russefeiringen på <https://kilden/globalassets/nyheter/nordland/nordland-2019/lonnspolitisk-handlingsplan-for-nordland-politidistrikt-2019-til-2020.pdf> Siden besøkt 2. september 2019

¹⁴ Fra A-magasinet Oslo By 16. mai 2016 "Historiske Oslo: Nå har vi klaget over russerne i over 100 år" på <https://www.aftenposten.no/osloby/i/jPGyL/historiske-oslo-naa-har-vi-klaget-over-russerne-i-over-100-aar> Siden besøkt 7.11 2019

Respons Analyse gjennomførte i 2019 en undersøkelse blant ett representativt utvalg 19-åringer (som hadde vært russ i 2018). Der kom det frem at en av tre opplevde drikkepress i russetiden og hver sjettede russejente opplevde uønsket seksuell oppmerksomhet. I undersøkelsen kommer det også frem at halvparten av russ2018 mente alkohol preget russetiden for mye.¹⁵

Meldinger i politiets operative system og straffesaksregister

I dette kapitlet presenteres uttrekk av statistikk fra politiets ulike registre. Da politiet i Sør-Vest ikke tidligere har systematisert informasjonen etter emneord "russ" blir det vanskelig å se utvikling over tid og sammenligne mellom år. Tanken er at fremtidige uttrekk bedre vil kunne vise utvikling og variasjon ettersom politiet har laget en handlingsplan for forebygging med krav om bedre systematisering av hendelser/oppdrag og anmeldte saker knyttet til russetiden.

For "Russ 2019" viser uttrekk fra Politiets operative system (PO) 341 meldinger/oppdrag journalført med ordet "Russ" i beskrivelsen.¹⁶ Flertallet av meldingene er knyttet til "høy musikk" (100 meldinger), russebusser/russebiler (63 meldinger), ulike hendelser knyttet til ordet "Russ" (62 meldinger), russekro/fester (55 meldinger), mens 22 meldinger er knyttet til forebygging for å nevne noen.

For "Russ2018" viser ett uttrekk for samme periode 258 meldinger, altså 83 færre meldinger/oppdrag.

Tabell 1: Russ2019 og Russ 2018 - Uttrekk fra Pal for PO hvor ordet "Russ" er med i beskrivelsen over oppdrag/meldinger

Beskrivelse i Pal for PO	Russ 2018	Russ 2019
Russekro/Russedåp/Dekkslepp/russefest/russeball/russeblåtur/vrengfest/x-russefest/russ fes/arrangement	49	55
Beruset persone (Russ)	9	0
Høy musikk (Russ (bråk/fest/støy) Russ (høy musikk), Forstyrrelse av natteroen	35	100
Kroppskrenking/Kroppsskade/Slagsmål, vold diverse)	7	6
Ordenforstyrrelser off. sted	13	0
Politi loven bortvisning/politi loven pålegg	4	9
RUSS (ulike ord knyttet til russ som støy og bråk, eggasting, fyll)	53	62
Skadeverk og skadeverk diverse)	3	5
Russebil og buss*	44	63
Forebygge nark.krim/forebygge problemområder, forebygge russefest/kro forebygging diverse)	21	22
Annet	20	19
Totalt Oppdrag/hendelser i politiets operasjonslogg	258	341

¹⁵ "Russen selv forteller: Utstrakt sex- og drikkepress i russetiden" publisert 10. april 2019 på <https://avogtil.no/russen-selv-forteller-utstrakt-sex-og-drikkepress-i-russetiden/> Siden besøkt 7. november 2019. Responsanalyse utførte undersøkelsen på oppdrag fra organisasjonen "Av-og-til"

¹⁶ Uttrekket er gjort i perioden 1. juni 2018 og frem til 1. juni 2019

Ett uttrekk fra politiets straffesakssystem (Pal for Strasak) for perioden 1. juni 2018 til 1. juni 2019 etter ordet "russ" i sakens "Modusoperandi" gir treff innen følgende kriminalitetstyper: Annen, Skadeverk, Trafikk, Undersøkelsessaker, Vinning, Vold og Økonomi. Når det gjelder sakene knyttet til Vinning, er fem saker relatert til Landstreffet i Kongeparken 3-5 mai. Også den ene økonomisaken er relatert til Landstreffet (dreier seg om bedrageri med salg av inngangsbilletter)

Tabell 2: Russ2019 Uttrekk fra Pal for Strasak mellom 1. juni 2018 og 1. juni 2019 med ordet "Russ" i Modusoperandi"

Kriminalitetstype og statistikkgruppe	2018	2019	Totalsum
ANNEN	1	2	3
1683 Hensynsløs atferd		1	1
7320 UNNLATT Å ETTERKOMME PÅLEGG, (POLITILOVEN § 5)	1		1
8599 Spesiallover, diverse		1	1
SEDELIGHET	1		1
1452 Voldtekt til samleie	1		1
SKADEVERK	2		2
2852 Skadeverk på/i motorkjøretøy eller annet transportmiddel	1		1
2853 Skadeverk på andre gjenstander (ikke tilh bygn, motorkj.tøy)	1		1
TRAFIKK		2	2
8909 KJØRING UTEN GYLDIG FØRERKORT (§ 24,1.LEDD)		1	1
8918 UAKTSOM KJØRING, MULIG FARE (§ 3)		1	1
UNDERSØKELSESSAKER		1	1
9711 BRANN, TEKNISK		1	1
VINNING	1	8	9
0902 Tyveri fra annet næringsbygg eller –areal	1		1
0908 Tyveri fra bil eller annet motorkjøretøy eller -fartøy		1	1
0911 Tyveri fra person i gate, park, annet friområde		3	3
0912 Tyveri fra person i anlegg / lokaler for idrett, kultur o.l.		1	1
0913 Tyveri fra person i salgslokaler (kafe, butikk o.l.)		1	1
0916 Tyveri fra person i bolig eller annet privat sted		2	2
VOLD	1	1	2
0559 Hindring av offentlig tjenestemann, politi	1		1
1751 Kroppskrenkelse		1	1
ØKONOMI		1	1
2651 Bedrageri		1	1
Totalsum	6	15	21

Kilde: Uttrekk fra Pal for Strasak i perioden 1. juni 2018 til 1. juli 2019 hvor gjerningssted er Sør-Vest politidistrikt og hvor ordet "Russ" står i Modus Operandi.

Hentet ut 4. november 2019

Dette er færre anmeldte saker sammenlignet med samme periode året før. Det ble i perioden 1. juni 2017 til 1. juni 2018 anmeldt 26 saker etter uttrekk fra politiets straffesaksregister (Pal for Strasak) som inneholdt ordet "Russ" i sakens Modusoperandi. Tre av de fire sakene som er registrert under kriminalitetstypen "Narkotika" er relatert til Landstreffet i Kongeparken, mens fem av de 14 sakene under Vinning er relatert til Landstreffet. Den ene bedragerisaken er også knyttet til Landstreffet og gjelder salg av falske inngangsbilletter.

Tabell 3: Russ2018 Uttrekk fra Pal for Strasak mellom 1. juni 2017 og 1. juli 2018 med ordet "Russ" i Modusoperandi"

Kriminalitetstype og statistikkgruppe	2017	2018	Totalsum
ANNEN		2	2
0652 Ordensforstyrrelse, i selvforskyldt rus		1	1
7320 UNNLATT Å ETTERKOMME PÅLEGG, (POLITILOVEN § 5)		1	1
NARKOTIKA		4	4
7101 Narkotika, bruk (§24)		3	3
7102 Narkotika, besittelse (§24)		1	1
SEDELIGHET		1	1
1452 Voldtekt til samleie		1	1
SKADEVERK		1	1
2866 Mindre skadeverk på eller i bygning		1	1
TRAFIKK		3	3
8904 PERSONSKADE (§ 3)		1	1
8915 KJØRE- OG HVILETID		1	1
8918 UAKTSOM KJØRING, MULIG FARE (§ 3)		1	1
VINNING	2	12	14
0908 Tyveri fra bil eller annet motorkjøretøy eller -fartøy	1	3	4
0911 Tyveri fra person i gate, park, annet friområde		3	3
0912 Tyveri fra person i anlegg / lokaler for idrett, kultur o.l.		1	1
0915 Tyveri fra person på annet offentlig sted	1	3	4
0916 Tyveri fra person i bolig eller annet privat sted		1	1
0986 Besittelseskrenkelse		1	1
ØKONOMI		1	1
2651 Bedrageri		1	1
Totalsum	2	24	26

Kilde: Uttrekk fra Pal for Strasak i perioden 1. juni 2017 til 1. juni 2018 hvor gjerningssted er Sør-Vest politidistrikt og hvor ordet "Russ" står i Modusoperandi.

Hentet ut 4. november 2019

Landstreffet i Kongeparken 3-5 mai 2019 – Politiet på Nett

Landstreffet er Norges største russearrangement med over 14 500 russ. De fleste tilbringer hele helgen i, eller i nærheten av, parken. Det er utelukkende russ i aldersgruppen 18-20 år som deltar på arrangementet. Erfaringsmessig vil det være samlet mange berusede ungdom på et lite geografisk område, og de vil være aktive på internett/ sosiale medier. På den bakgrunn etablerte politiet seg for første gang på sosiale medier, blant annet Snapchat. Målet var å bidra til en trygg russefeiring, forebygge, stanse og avverge uønskede hendelser og gjøre det enkelt for russene å få kontakt med politiet. Gjennom Snapchat systematiserte politiet tips og informasjon for slik å jobbe kunnskapsstyrt.

Før landstreffet hadde politiets Snapchatkonto cirka 2000 følgere. I løpet av helgen fikk politiet totalt 476 forskjellige brukerhenvendelser på Snapchat, hvorav 25

ble registrert som tips, 57 henvendelser gikk på råd/veiledning. Ellers mottok politiet stemningsbilder fra glade og feststemte russ.

Innleggene som ble lagt ut på MyStory fikk alle mellom 2800 og 3200 visninger. Slik som politiet vurderer det var den største gevinsten av politiets tilstedeværelse på Snapchat av en forebyggende karakter, samt en forståelse av at dette hadde bidratt til en opplevelse av økt trygghet for publikum. Snapchat vil også fungere som en god kanal for å nå raskt ut til publikum ved en evt. stor og alvorlig hendelse.

Det ble videre registrert færre anmeldte forhold under Landtreffet i 2019, sammenlignet med Landtreffet 2018 (Se tabell 3). Dette kan være tilfeldige, men det kan likevel ikke sees bort fra at politiets synlige tilstedeværelse under Landtreffet 2019 var forebyggende.

Russ i media

Det ble publisert 514 artikler knyttet til søkeordet russ i Sør-Vest politidistrikt i perioden juni 2018 til juni 2019.¹⁷ Dette er ikke unike artikler da flere artikler omhandler samme sak i ulike medier. Det var flest artikler i månedene april 2019 (181) og i mai 2019 (149). Artiklene varierte i tema fra forhold som omhandlet ordensforstyrrelser og bråk "*Ti politioppdrag som involverer russ i natt*" (Stavanger Aftenblad, 11. mai 2019) til lovord fra politiet "*Gode russeskottsmål fra politiet*" (Jærbladet, 6. mai) til deling av seksualisert innhold via sosial medier "*Sender nudes for å rulle med bussen*" (Rogalands Avis, 27. april 2019), til forhold knyttet til vold "*Russ sendt til sykebus etter slåsskamp på Skurve*" (Gjesdalbuen, 25.april), og høy musikk "*Høy musikk fra russebuss*" (Radio Haugaland 8. april 2019).

Tabell 4: Medieartikler om russ i Sør-Vest politidistrikt (Kilde Opoint)

Måned	Antall
jun.18	5
jul.18	17
aug.18	21
sep.18	27
okt.18	12
nov.18	24
des.18	3
jan.19	16
feb.19	14
mar.19	31
apr.19	181
mai.19	149
jun.19	14
SUM	514

Nyhetsinteressen for alle områder som omhandler russetiden er stor. Nyhetsinteressen gir samarbeidende aktører ett stort potensial til å uttale seg og nå ut med informasjon og forebyggende tiltak.

¹⁷ Kilde: Uttrekk fra medieovervåkningsverktøyet Opoint

Spørreundersøkelse med SurveyXact

I forbindelse med erfaringsrapporten ble det sendt ut spørreskjema til 178 ansatte i fylkeskommunen og i politiet for å kartlegge erfaringer gjort i forbindelse med russefeiringen. Spørreundersøkelsen ble gjennomført ved hjelp av kartleggingsverktøyet SurveyXact og sendt ut på mail i midten av juni i 2019. Spørreundersøkelsen samlet inntrykk respondentene hadde av russefeiringen 2019 spesielt, og utviklingen av russefeiringen generelt.

Skoleansatte respondenter svarte på spørsmål som kunne belyse hvorvidt politiet i respondentens kommune har satt krav til russens arrangementer, og hvorvidt politiet, enten selv eller via andre, hadde involvert seg i oppfølgingen av russ på skoler som pekte seg ut negativt. De fikk også spørsmål knyttet til hvilke inntrykk de hadde omkring russefeiringen ved egen skole, om de hadde kjennskap til uønskede hendelser, ulovlig bruk av rusmidler, og om de mente at det var forhold av en slik art ved deres skole at de kunne omfattes av Opplæringslovens paragraf 9A om psykisk helse som utløser aktivitetsplikt.

Politiansatte respondenter fikk spørsmål knyttet til mulighetene de hadde til å delta i undervisning/foredrag rettet mot foreldre på videregående skoler, forebyggende møter med russ/sjåførere og deres kunnskap om kartlegging av klagesteder og områdeavtaler i samarbeid med kommunen.

Alle respondentene fikk spørsmål knyttet til utfordringer ved dagens russefeiring, hvordan de mente de best kunne forebygge uønskede hendelser i russetiden og utfordringer knyttet til tverrfaglig samarbeid.

I det følgende presenteres hovedinntrykk fra spørreundersøkelsen, samt kommentarer og forslag til diskusjon rundt eventuelle tiltak.

Positive hendelser i forbindelse med russetiden?

Det blir skrevet og sagt mye om russefeiringen om rus, vold, bråk og støy og mindreårige som ruller med rusen. Vi ønsket å høre om positive hendelser og dem er det også mange av. Flere respondenter nevnte innsamlingsaksjonen "Krafttak mot kreft", eller "Agenda Tanzania." Flere nevnte samhold blant rusen og gode erfaringer knyttet til russetiden. Mange mente at de hadde et godt samarbeid med russestyret, russepresidenten, samt gjennomførte temadager med eksterne og interne aktører. En skole hadde tatt initiativ til en trivselsleder.

En respondent skrev dette:

- Vårt russestyre la frem ca. 160 regler for russeknuter. Vi utfordret dem på å redusere antallet knuter. Spesielt knuter som krevde samtykke fra de involverte (ofte av en seksuell karakter). Denne utfordringen tok styret på alvor og fjernet 110 knuter. Ingen av knutene involverte en parts samtykke. Det var veldig bra!

Andre skrev dette:

- Russestyret responderte positivt når uønskede hendelser ble presentert fra skolens side.

Det ble også oppgitt at dialogen mellom russ, skole og politi hadde fungert bra. Under følger noen svar fra respondentene:

- *God dialog med politi, søkte om de arrangementer de skulle og ryddig og gode arrangementer med fokus på at alle skulle kunne delta.*
- *Vi har gjort avtaler lokalt, disse følges lojalt opp, både fra skolens og russens side. Dette innebærer at vi som skole hjelper til med lokale/skolearrangement, og russeren viser en ansvarlig oppførsel i forhold til skole og andre elever.*
- *Arrangementet i Kongeparken gikk fint. Bra arbeid av politiet med god kontakt med russeren via tilstedeværelse og Snap og lignende.*
- *Det som har vært positivt er at edru russ også har vært velkommen på ulike arrangement. I min kommune har vi ingen russebuss, og det tror jeg er positivt.*

Mange respondenter har også oppgitt at det har vært lite "raiding", som kasting av mel og egg mot andre russebiler og bygninger og "kidnappinger" av andre russ eller medelever, lite forsøpling og lite bråk generelt i 2019.

Kommentar og forslag til diskusjon: Resultatene viser at flere av skolene har gode erfaringer med å forebygge i form av informasjonsmøter og dialog med elevene på sin skole. Dialog med russeren, samt inngåelse av avtaler med russeren og russestyret fremheves som gode metoder i det forebyggende arbeid. Det fremkommer data på at direkte dialog med russestyret kan være nyttig hvis det forekommer uønskede hendelser med russ. Resultatene viser også at det lages avtaler med russeren på noen skoler i forbindelse med lokale arrangement, og at det etableres hjelpeavtaler. Russeren som involveres i dette arbeidet viser ansvarlig oppførsel i forhold til skolen og andre elever, noe som viser at det er svært viktig å gi russeren medansvar og oppgaver i forbindelser med arrangementer.

Det er mye positivt som kommer frem i samspillet mellom russ, politi og skole. I tillegg legger russeren igjen en innsats for fellesskapet ved "Krafttak mot kreft" og "Agenda Tanzania".

Flere nyhetsartikler i perioden belyser også de positive sidene ved russefeiringen, og flere russ har selv tatt til orde i kronikker og innlegg i media at russeren har ett ufortjent dårlig rykte.

Er russerens arrangementer i samsvar med reglementet?

På spørsmål om respondenten hadde kjennskap til om politiet i respondentens kommune hadde satt krav til at russerens arrangementer var i tråd med gjeldende lover, regler og normer? (og dersom ja, om kravene ble gjort kjent skriftlig?) svarte 48 % av respondentene ja, mens 19 prosent oppga at de ikke har kjennskap til dette, og 33 % oppga "vet ikke" (N=54) På spørsmålet om kravene var gjort kjent skriftlig var de fleste respondentene usikre.

Kommentar og forslag til diskusjon: Det ser ut som det er knyttet noe usikkerhet til hvorvidt politiet i respondentens kommune hadde satt krav til at russens arrangementer var i tråd med gjeldende lover, regler og normer og om kravene var gjort kjent skriftlig. Dette er forhold som politiet må opplyse om i møter med russ, russestyrer og skoler, samt ta opp i politiråd i hver enkelt kommune.

Bruken av politiråd og tverrfaglige team

De av respondentene som var politiansatt ble bedt om å svare på spørsmålene om politiet i vedkommende kommune hadde tatt opp utfordringer knyttet til russefeiringen i det tverrfaglige samarbeidet med kommunen, herunder politiråd og annet SLT arbeid? (Hvis ja, - hvem og hvordan?) (N=28)

75 prosent av respondentene svarte bekreftende. Kontakten dreide seg om politiråd og tverrfaglige team, kontroll av utesteder, hvilke plasser russebussene kunne benytte seg av og bruken av SLT- utvalg. Flere nevnte at politikontakten ivaretok kontakten med kommunene. 25 % av respondentene har ikke tatt opp utfordringer knyttet til det tverrfaglige samarbeidet med kommunen.

Kommentarer og forslag til diskusjon: Politiråd er en etablert samarbeidsarena mellom politi og kommunene, mens politikontakten som hver kommune har er en ny stilling som kom i forbindelse med politireformen. Ett av tema som diskuteres i politiråd er utfordringer knyttet til russefeiringen.

Politiets kontakt med russeren og mulighet for å holde foredrag på skolene

Politirespondentene ble også bedt om kort beskrive hvordan politiets kontakt med årets russestyrer hadde vært i forkant av russefeiringen. Flere politirespondenter hadde hatt dialog allerede høsten før russetiden startet, med både russestyrer, og med skolene og helsesykepleier. En respondent skriver dette:

- *Møte med russepresident i løpet av høsten. Har fulgt "russehjulet" -Møte før russetoget -Møte før russetiden startet -Kontinuerlig kontakt med russepresident*

Det ble også nevnt at møter ble avholdt i forkant av hendelser:

- *Møter i forkant av feiringen der forventningsavklaring ble gjennomgått*
- *Møter flere ganger i forhold til rus, kjøring og opp mot arrangementer*
- *Kontakten har vært bra, men med målsetning om at den skal bli enda bedre. Denne kontakten må etableres tidligere og gjerne så snart styrene er valgt. Ellers har styrene bidratt med opplysninger på forespørsel.*

Ett av spørsmålene rettet til politiansatte (N=28) var om politiet hadde hatt mulighet til å involvere seg i undervisning/foredrag rettet mot foreldre på videregående skoler, eller/og gjennomført møter med russ, sjåfører og/eller foreldre. (N=27)

Over 71 prosent oppga at de hadde hatt mulighet til å involvere seg i undervisning/foredrag rettet mot foreldre på videregående skoler. 52 prosent hadde gjennomført møter med russ, sjåfører og/eller foreldre, mens 11 prosent ikke hadde gjort dette. De resterende oppga vet

ikke. Møtene dreide seg om avklaringer med kommune og kjøpesentre i forhold til store parkeringsplasser, i forhold til rus og kjøring, og i forhold til seksuelle overgrep.

Flere har også holdt foredrag på skolene, dette er noen av svarene:

- *Holdt foredrag på skole for russ og foreldre*
- *Vi har tilbudt skolene foredrag om seksuelle overgrep. Tre av fem skoler la til rette for dette*

Områdeavtaler:

Ett annet spørsmål politiansatte fikk var hvorvidt det var inngått områdeavtaler, dvs avtaler hvor russeren hadde mulighet til å oppholde seg i kommunen (N=27) Til det svarte kun 7 prosent ja. Mens 41 prosent svarte nei. Resterende respondenter visste ikke.

Kommentar og forslag til diskusjon: Det er allerede etablert mange kontaktpunkt mellom politiet og russ/foreldre/skole. I tillegg er det utarbeidet flere standardiserte pakker som politiet kan benytte seg av for å forebygge seksuelle overgrep, deling av bilder/film på internett, forebygging av narkotikakriminalitet osv. Kripos har utarbeidet "Delbart?" i forhold til deling av film og bilde, og "Kjernekar" i forhold til seksuelle overgrep og ta vare på hverandre.

Når det gjelder skolen har Bufdir utviklet et digitalt undervisningsverktøy til diskusjon for ungdom på www.jegvet.no som lærere kan ta i bruk. Dette verktøyet inneholder temaer som hatprat, seksuell trakassering, vold i nære relasjoner, vold i det offentlige rom og individuelle konsekvenser av seksuelle overgrep.

Klagesteder i kommunen?

Politiansatte fikk også spørsmål om det var kartlagt klagesteder i samarbeid med kommunen? Til det svarte nesten 50 prosent at de ikke visste om dette var kartlagt.

Kommentar og forslag til diskusjon: Det er ikke ett krav at det skal være klagesteder i kommunene, men ett ønske. Det at en så stor andel respondenter i politiet har oppgitt at de ikke vet om det er kartlagt klagesteder i kommunen kan tyde på at dette ikke er prioritert, eller gjort kjent. Dette spørsmålet bør derfor løftes opp i politiråd fremover.

Oppfølging av russ

På spørsmål om respondenten (skoleansatte N=54) har kjennskap til om politiet i respondentens kommune enten selv, eller via andre, hadde involvert seg i oppfølgingen av russ på skoler som pekte seg negativt ut i russetiden, svarte over 50 prosent ja på at politiet hadde involvert seg.

Kommentar og forslag til diskusjon: Dette viser at over halvparten av respondentene knyttet til skolene opplever det som positivt at politiet har involvert seg i oppfølging av russ på skoler som pekte seg negativt i russetiden, og at de antakelig har hatt positive erfaringer med en slik tett oppfølging i samarbeid med skolene. Det kan tenkes at de som ikke bekrefter dette ikke har opplevd negative forhold eller at de ikke er så positive til at politiet involverer seg. Videre tiltak må være en tett og god dialog mellom politiet og skolene slik at negativ utvikling fanges opp på ett tidlig stadium og politiet får mulighet til å delta i det forebyggende arbeidet.

Viktige forebyggende aktører

Respondentene ble spurt om de kunne nevne hvilke aktører som best kunne forebygge uønskede hendelser i russetiden. Over 90 prosent mente at russen selv hadde den viktigste rollen som forebygger, mens politiet kom som en god nummer to. Deretter ble den enkelte videregående skole nevnt, før foreldrene. Det var færrest ansatte i politiet som mente politiet best kunne forebygge uønskede hendelser, mens flest helsesykepleiere/rådgivere og sosionomer mente politiet hadde denne rollen. (N=88)

Kommentar og forslag til diskusjon: Politiet virker å ha høy tillit som forebygger blant respondentene. Spørreundersøkelsen peker likevel på at politirespondentene selv mener at andre aktører er viktigst, og muligens best på forebygging, noe som står i kontrast til helsesykepleiere/rådgivere som mener at politiet har den rollen. Det kan diskuteres hvem som har den viktigste rollen som forebygger, men her ligger det også roller og plikter knyttet opp til den enkelte stillingen og det er viktig ikke å forskyve ansvar.

Svarene gir indikasjoner på hvilke aktører som bør samarbeide i det forebyggende arbeidet i forhold til russen, og hvilke forventninger de ulike aktører har til hverandre. Det er viktig å fortsette diskusjonen vedrørende fordeling av arbeidsoppgaver, plikter og roller, samt samarbeidsstrukturer i det videre forebyggende arbeidet.

Svaret viser også at noen av aktørene mener at skolen selv er en viktig forebyggingsarena og noen fremhever foreldrene sin rolle. Skolens og foreldrenes rolle i forebyggingsarbeidet må også diskuteres videre og tas med i samarbeidsstrukturer. De fleste oppgir likevel at russen har den viktigste forebyggende rollen, og i dette utsagnet ligger flere muligheter for tettere involvering av russen. Samtidig kan ikke det fulle ansvaret legges på ungdom i utvikling. Videre anbefales en diskusjon om ansvar, rollefordelingen og systemarbeid i fellesskap.

Hvem er egentlig russ ved din skole?

Vi ba rektorene opplyse om hvem som hadde vært russ ved skolen våren 2019 (N = 16). Var det andre elever enn avgangselevene? De fleste som svarte på dette spørsmålet oppga at det kun var avgangselever ved egen skole som var russ. Kun få respondenter oppga at de kjente til elever fra lavere trinn som var russ. Vi spurte respondentene som var ansatt ved skolene (N=50) om de hadde kjennskap til om det var russ tilknyttet russefeiringen ved respondentens skole som ikke var blant skolens registrerte elever? Mer enn halvparten av respondentene svarte at de ikke hadde kjennskap til at russ fra andre skoler var tilknyttet russefeiringen ved egen skole. 24 prosent oppga at de har kjennskap til dette.

En respondent skriver det slik:

- *En tendens i de siste årene er at en del som ikke er elever ved skolen også er russ (f.eks. læringer). Det virker som om russ er folk som er født et bestemt år og ikke de som går opp til endelig eksamen ved vgs. Og disse andre er jo ikke skolens elever.*

Kommentar og forslag til diskusjon: Dette gir kanskje grunnlag til å tro at det stort sett er avgangselever ved egen skole som er russ, og ikke elever fra de andre trinnene. Det kan også se ut som om det i mindre grad er russ fra andre skoler tilknyttet russefeiringen ved egen skole, men at det også er en betydelig andel som skolen ikke har kjennskap til hvor kommer fra. Resultatene viser også at det er noen elever som er russ, som ikke tilhører skolene eller klassetrinnet, f.eks. læringer som kan ha vært ute i praksis i noen år eller som har skiftet skoler. I ett forebyggende arbeid vil tverrfaglig samarbeid være viktig for å fange opp de som er russ, men som ikke tilknyttet den aktuelle skolen.

Hvem har regi på russefeiringen?

Vi spurte de skoleansatte respondentene hvem de mente hadde regi på russefeiringen. Her kunne respondenten krysse av for flere alternativer.

Over 90 prosent oppgir russestyret, 74 prosent oppgir i tillegg kommersielle aktører. Men også skolen selv, og tidligere russ, blir nevnt. (N=50)

Kommentar og forslag til diskusjon: Resultatene viser at det i overveiende grad er en oppfatning om at det er russestyret som har regi på russefeiringen noe som kan gi grunn til å tro at ett enda tettere samarbeid med russestyrene kan gi forebyggende effekt. En høy andel oppgir også at kommersielle aktører har regi, noe som også omtales senere i rapporten.

Uønskede hendelser i forbindelse med russetiden?

Vi ba respondentene oppgi om de kjente til uønskede hendelser i forbindelse med årets russefeiring. Flere nevnte mindreårige som "ruller med bussen", trøtte elever og dårlig konsentrasjon, fravær fra skolen og mistanke om rus. (N=79)

Respondentene hadde også mulighet til å oppgi eksempler på uønskede hendelser som ikke var listet opp i det standardiserte svarskjemaet og nevnte da blant annet følgende:

- *Voldsbruk mellom russ som ble filmet og "lagt ut"*
- *Russen arrangerer fester for 1. og 2. vgs som er alkoholfrie, men der alle slipper inn uavhengig av hvor fulle de er når de kommer. Mye full på utsiden av lokalene.*
- *Ødelagde klede og skulesekkar (bruk av matolje og egg)*
- *Mye feststøy fra bl.a. busser m.m.*
- *Vold og bruk av narkotika.*

Kommentar og forslag til diskusjon: Eksempelene viser at noen russ er involvert i alvorlige hendelser, som å legge ut filmer på nett, vold og bruk av narkotika. Spredning av filmer med voldelig innhold er et relativt nytt fenomen i russetiden, noe som vekker bekymring hos flere av respondentene.

I tillegg viser svarene at noen strekker atferden sin oppimot det som er ulovlig. Det kan bli ett problem med offentlig beruselse og støy knyttet til russefester og russebusser. Ødeleggelse av eiendeler til andre russ er dessuten ulovlig og det kan tenkes at noen av disse episodene er mobbeepisoder. Det er gjennom år dokumentert at russ har kastet egg/mel mot andre som en form for ritualiserte angrep mot andre russebiler, noe som både har vært enkelthendelse og gjentatte hendelser.

Respondentene oppgir ikke noen uønskede hendelser som representerer noe nytt for politiet, en ny utvikling eller en ny trend i russesmiljøene. Det jobbes allerede forebyggende med bevissthet i forhold hva som er delbart på sosiale medier, og i forhold til å hindre vold og bruk av narkotika. Det er imidlertid dokumentert at slike alvorlige hendelser også forekommer i russetiden, noe som viser hvor viktig det fortsatt er å arbeide for å redusere og stoppe dette, også ved hjelp av utøvende politiarbeid

Eksempler på forebyggende tiltak ved uønsket adferd

Vi spurte alle respondentene om de kunne oppgi eksempler på hvilke forebyggende tiltak som ble gjennomført i kommunen ved uønsket adferd

Flere respondentene kjente ikke til at tiltak ble iverksatt, og begrunnet dette med manglende behov.

Dette var et spørsmål hvor respondentene kunne liste opp forebyggende tiltak, og under følger ett utvalg av konkrete forebyggende tiltak som ble iverksatt under årets russefeiring.

- *De måtte flytte russebussene til et område hvor de ikke forstyrret andre.*
- *Bruk av Sør-Vest sin facebookside.*
- *Den enkelte skole har sin oppfølging av russen og fylkeskommunen hadde et arrangement, ellers opplever jeg at det meste er brannsløking og lite forebygging.*
- *Forebygge sosial eksklusjon: Dette ble tatt opp via rektorer ved de ulike videregående skolene. Dette ble igjen tatt opp i rektormøter og delt. Medførte at videregående skoler var mer aktive i tilnærmingen mht. å løse denne utfordringen.*

- *Alltid noen som tar russefeiringen helt ut. Russebusser var mer aktuelt i år enn tidligere. Infomøte i den forbindelse.*
- *Kontroller av russebussene*
- *I løpet av hele russeperioden var det et tilfelle av filming av seksuell aktivitet på en russebus. Dette ble avdekket og anmeldt.*
- *Useriøse kommersielle aktører i utelivsbransjen som slapp inn for mange, ikke forholdt seg til 18 års grensen, ved å slippe mindreårige inn. Det ble tatt opp via SLT og kommune, økt skjenkekontroll mm. Utelivsbransjen hadde selv utfordringen med å ha oversikt over de ulike aktørene, men viste og manglende motivasjon for å gjøre noe med problemet selv om de ble gjort kjent med forholdene.*

Flere hadde forslag til forebyggende tiltak for fremtiden

- *Russen bør bli samlet ett sted hvor kommune oppretter fasiliteter i form av søppel, wc og vakthold.*
- *Info via facebook*

Flere respondenter oppga eksisterende forebyggende tiltak som de mente fungerte og nevnte spesielt at skolene samarbeider med politiet, Trygg Trafikk og helseapparatet. Samtlige aktører hadde dialog med russen som fungerte bra.

Flere nevnte også viktigheten av gode informasjonsmøter med foreldrene, hvor politi, helsepersonell og fylkeskommunen orienterte om russefeiringen og samarbeid mellom de videregående skolene.

Noen av svarene var mer spesifikke:

- *Forebyggende gruppe i politiet har tett kontakt med russen og tar raskt tak i uønskede hendelser. Dette er et samarbeid vi setter stor pris på. Forebyggende gruppe har også gjennomført møter med russ som har russebusser, slik at man er i forkant.*
- *Samarbeid med politiet i forkant av feiringen knyttet opp mot bestemte busser med bussansvarlig på vår skole. God dialog med disse i samarbeid med politiet fra oppstart skoleåret 2018/2019.*
- *I vår kommune arrangerte skolen et opplegg for ALLE trinnene på skolen i.f.t. rus - alkohol og andre stoffer. Politikontakten i kommunen, ungdomsteamet i kommunen, K46 og uteseksjonen hadde innlegg. Veldig bra evaluert. Kommunen hadde også et opplegg i.f.t. Uønskede seksuelle opplevelser for russen. Det var et samarbeid mellom politikontakten i kommunen og helsesykepleier på skolen. Dette ble gjennomført som forebyggende tiltak, men ikke utløst av uønsket atferd hos årets russ.*
- *SLT koordinator har vore involvert. Det er halde møter med politikontakten, foreldre, politi, helsepersonell og fylkeskommunen.*
- *Rektor har snakket med russen, tilbud om individuelle samtaler med rådgivere/helsesykepleier.*
- *På min skole er jeg som helsesykepleier alltid inne i klassen og snakker om russetiden, hva som kan være smart, og hvor en kan få hjelp viss de har opplevd uønskede ting. Dette pleier jeg å gjøre før jul.*

- *Samtale med russ, foredrag av politiet vedrørende seksuelle overgrep.*
- *Tett kontakt med russen, flere møter og mye tilstedeværelse rundt disse arrangementene. Det er ikke russen i seg selv som ikke oppfører seg på arrangementet, men de legger til rette for at andre ungdommer skal drikke alkohol.*

Flere respondenter viser den forebyggende effekten av å være i forkant:

- *Skolen/ politiet/ helsetjenesten / skolehelsetj.er i forkant! Info til russen er effektiv for å unngå uønskede hendelser.*
- *Helsesykepleier sammen med politi hadde et undervisningsopplegg til russen i forkant av russetiden. Skolen har hatt fokus på god oppførsel. Russen har hatt godt samarbeid med skole og politi. Dette er mitt inntrykk.*
- *Videregående skolene fikk tilbud om å benytte seg av et foredrag gjennomført av politiet med fokus på seksuelle overgrep. Lokalt politi var i kontakt med alle russestyrene høsten 2018 og fikk god dialog.*
- *Forebyggende gruppe i politiet, er hyppig på skolen og kan ta tak i utfordringer før det blir større saker. Forebyggende gruppe er lett tilgjengelige og oppleves som en positiv ressurs.*

Kommentarer og forslag til diskusjon: Forebyggende tiltak som respondentene er fornøyde med handler om tiltak på systemnivå, hvor voksne er tett involvert i samarbeid med russen. Forebyggende arbeid ved hjelp av samtaler, undervisning, informasjonsmøter i samarbeid med politi og kommunens politikontakt, samt foredrag framheves som konstruktive. Flere skoler nevner tett samarbeid med politiet i forhold til å forebygge seksuelle overgrep som vellykket (Delbart og Kjernekar-kampanjene).

Det anbefales tidlig intervensjon, før sakene eventuelt eskalerer. Foreldresamarbeidet fremheves av enkelte. Helsesykepleier og andre samtalepartnere i helsetjenesten betraktes som viktige, samt at politiet har nær kontakt med russen og møter opp på skolene. Engasjement og tilrettelegging fra skolenes side ser ut til å være helt sentralt i forebyggingsarbeidet.

På bakgrunn av resultatene kan det synes som om det kan være noe å hente på bedre samarbeid med utelivsbransjen i forhold til å forebygge overskjenking og hindre at mindreårige får delta på 18-års russearrangementer.

Resultatene viser også ulike tiltak som respondentene har erfaring med og som kan være til hjelp i forebyggende arbeid. Tiltakene kan tas med i videre diskusjoner og planlegging av tiltak.

Det kommer imidlertid også frem at noen tiltak var mer av "brannsløkkingskarakter", enn av forebyggende karakter.

Kjennskap til straffbare forhold og bruk av ulovlige rusmidler

Vi spurte respondentene om de kjente til straffbare forhold i forbindelse med årets russefeiring (N=79), hva de straffbare forholdene var knyttet til (N=78) og fordelingen mellom gutter involvert, og jenter involvert (N=78).

Over 50 prosent av respondentene oppga at de hadde kjennskap til straffbare forhold, mens 38 prosent ikke hadde det prosent oppga "vet ikke" på dette spørsmålet. Det var flest politiansatte som oppga at de hadde kjennskap til straffbare forhold. Over 80 prosent av respondentene som jobber innenfor politietaten oppga at de har kjennskap til straffbare forhold i forbindelse med russetiden. Men også 58 prosent av rådgiverne hadde kjennskap til straffbare forhold.¹⁸ Flertallet av respondentene oppga at flest gutter var involvert i straffbare forhold.

Kommentar og forslag til diskusjon: De fleste respondentene svarer bekreftende på spørsmålet om de kjenner til straffbare forhold. Både forhold innenfor Narkotika og Skadeverk forekommer, så vel som Trafikklovbrudd, Vold og Seksuallovbrudd. (Uttrekk fra Pal for Strasak viser i tillegg anmeldte lovbrudd innenfor Økonomi). Det er ikke overraskende at politiet har kjennskap til flest straffbare forhold. Det er kjent at flest gutter er representert i kriminalstatistikken når det gjelder ungdomskriminalitet.

Tallene kan imidlertid indikere at det finnes mørketall på hva som foregår i russetiden når det gjelder lovbrudd. Når 58 prosent av rådgiverne opplyser at de har kjennskap til straffbare forhold er det grunn til å involvere denne yrkesgruppen spesielt i det forebyggende arbeidet. At så mange rådgivere har kjennskap til straffbare forhold er på en side bra, fordi ungdommene får noen å snakke med, men bekymringsverdig med tanke på at dette kan være straffbare forhold som ikke blir anmeldt. Det kan være at rådgivere dermed får innsyn i langt flere saker enn de som når fram til politiet. Det kan tenkes at noen av disse sakene er i grenseland for hva som er lovlig, eller ulovlig, og det er dermed viktig at det i videre forebyggingsarbeid arbeides med at rådgivere, helsesykepleiere, lærere og øvrige ansatt i skolen, er godt kjent med henvisningsplikt og lovverk når det gjelder barn og unge som rammes av straffbare hendelser. Det kan tenkes at noen av disse sakene omhandler seksuelle krenkelser eller lovbrudd, med tanke på at hver sjettede russejente hadde opplevd uønsket seksuell oppmerksomhet (Respons Analyse, 2019).

Det er viktig at barn og unge kjenner sine rettigheter og at det blir en prioritering å informere om dette i forebyggende arbeid. At så mange av rådgiverne har kjennskap til at det begås lovbrudd tyder på at de har en spesiell tillit hos ungdommen, som forteller dem om vanskelige situasjoner som de opplever. Det er viktig at dette tillitsforholdet fortsatt bevares og at de ansatte har god kompetanse på hvordan de skal overholde lovverket samtidig som de bevarer tilliten til russeren, samtidig som de er klare på at noen hendelser er så alvorlige at de må henvises/meldes videre. Andre studier viser at det kan forekomme mørketall når det gjelder å ha blitt utsatt for vold, spesielt i forbindelse med seksuelt misbruk.¹⁹

¹⁸ Vi har imidlertid ikke spurt respondentene hvorvidt de vet om de antatt straffbare forholdene er anmeldt eller ei.

¹⁹ Se Glad, Øverlien & Dyb, 2010, Folkehelse rapporten 2019 og Mossige & Stefansen, 2016

Ulovlige rusmidler i skoletiden

Vi spurte respondentene om de hadde kjennskap til om det ble benyttet ulovlige rusmidler i skoletiden. De fleste svarer nei på dette, men både rektorer, politiansatte, rådgivere, helsesykepleiere/sosionomer oppgir at de også har kjennskap til at russ har benyttet ulovlige rusmidler i skoletiden. Flest politiansatte oppgir at de har kjennskap. (N=77)

Respondentene (ikke politiansatte) har også hatt mistanke om bruk av narkotika hos en eller flere elever i løpet av russetiden. Halvparten av rektorene svarer positivt på dette, og 45 prosent av rådgiverne og 24 prosent av helsesykepleierne. (N=48)

Kommentar og forslag til diskusjon: At et høyt antall av respondentene har mistanke om rus indikerer at omfanget av rus og bruk av narkotiske midler i russetiden og i skoletiden fortsatt er tilstedeværende. Mange har kjennskap til at ungdom også har benyttet seg av illegale rusmidler, noe som også fremkommer i tidligere rapporter hvor det ser ut til å være en økning i bruk av ulovlige rusmidler (Vigre, 2017). Det er også viktig å merke seg at ungdommen gjennom UngData-undersøkelsen 2019 selv oppgir økt bruk av illegale rusmidler²⁰. I fremtiden er det viktig å være bevisste på denne utviklingen.

Rådgivere, lærere og helsesykepleiere bør få kompetanse til å kjenne igjen symptomer, etablere rutiner vedrørende temaet i skolen og få henvisningskompetanse på dette området, dvs. få kunnskap om når de skal anbefale henvisning til spesialisthelsetjenesten, eller når saker skal meldes til barnevernet og/eller politiet. En tidligere studie i videregående skole har vist at lærere mangler kompetanse på rusmisbruk og ikke vet hvordan de skal håndtere dette i skolen, men at lærere som hadde fått noe opplæring hos politiet så ut til å kunne mere om dette arbeidet og følte seg mer selvsikre i håndtering av oppdagelse når elever brukte rusmidler (Vigre, 2017). Det kan tenkes at kurset «Tegn og symptomer», som undervises i av politiet også kan være til nytte for skolen, siden politiet viser konkret hvordan rusmidlene ser ut og fungerer, samtidig som om kurset gir informasjon om identifisering av tegn og symptomer, samt psykiske og fysiske effekter.²¹

Økt skolefravær

Vi spurte respondentene om de hadde kjennskap til økt skolefravær i russefeiringen? 73 prosent av rådgiverne svarte at de kjente til økt skolefravær, nesten 70 prosent av rektorene svarte det samme, og 29 prosent av helsesykepleier/sosionomene. (N=48) Respondentene mente festing i ukedagene kombinert med nedprioritering av skolen i russetiden er årsaken til skolefraværet. De oppga videre sykdom som følge av livsførsel, eller "lite soving i forbindelse med rulling".

Flere oppga fravær i forbindelse med russetreffene og en respondent skrev:

- *Avreise til Landstreffet i Kongeparken starter tidligere for hvert år, og dette fører til fravær. Oppstart på russetiden (vrengecamp) legges til kveld før skoledag, og da er det noen som ikke kommer seg på skolen dagen etterpå.*

²⁰ Se mer på www.ungdata.no

²¹ Vigre, O. B (2017) "Rusmisbruk i videregående skole: En undersøkelse av læreres erfaringer med elevers rusmisbruk i videregående opplæring." <https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/handle/11250/2486055>

Andre respondenter oppga at de ikke hadde kjennskap til økt fravær, mens noen hadde inntrykk av at elevene kom på skolen selv om de var slitne og trette og sovnet på skolen av trøtthet knyttet til russefeiringen.

Kommentar og forslag til diskusjon: Resultatene viser at skolefravær er et problem i russetiden. Når det gjelder skolefraværet så oppleves dette som knyttet til festing, søvnmangel og sykdom. Det er viktig å informere elevene om at lite søvn kan føre til svekket immunforsvar. Søvnmangelen kan få negative konsekvenser for skolearbeidet, da det svekker konsentrasjon. Trøtte elevene vil miste undervisning og det kan virke demotiverende på andre elever. I det forebyggende arbeidet blir det dermed viktig å ta opp med elevene og foreldrene hvordan søvnmangel henger sammen med livsstil og helse. Konsekvenser av søvnmangel og tips om god søvnhygiene kan legges inn i informasjonen til russ og foreldre. Ett annet forslag til diskusjon er samarbeid med utelivsaktørene slik at russetreff ikke legges til ukedager, men i størst mulig grad til helg.

Paragraf 9A i Opplæringsloven

Vi ønsket å vite om de skoleansatte respondentene mente at russefeiringen påvirket forhold som ble omfattet av paragraf 9A i Opplæringsloven. Dersom de svarte ja, ønsket vi at de skulle utdype svaret. (N=47)

Til dette svarte nesten 40 prosent av respondentene bekreftende. De mente at russefeiringen påvirket forhold som var omfattet av paragraf 9A, mens like mange var usikre. De respondentene som bekreftet henviste blant annet til ekskludering knyttet til russebuss, russebil eller russegrupper.

Her ett eksempel:

- *Mange russ har fortalt at de føler seg ensomme/utenfor, dette pga tidlige grupperinger av russen som gjør det vanskelig for andre å få innpass. Videre er det "uniformering" med egne gruppenavn og logoer. De som har valgt og ikke å være på buss, kan oppleve å ikke ha noen å være sammen med i russetia. Dette starter allerede på vg1 og noen ganger enda tidligere. Det blir et dårlig psykososialt miljø for mange elever som følge av dette.*

Kommentar og forslag til diskusjon: Eksempelet illustrerer at følelsen av ensomhet kan være vanskelig for noen av ungdommene og at de kan føle seg utenfor. Uniformeringen som det refereres til handler om at mange av bussene har egne logoer, symboler og musikk. Dette blir «inngrupper», for de som får være med i gruppen, og det kan dannes «utgrupper» - av ungdom som ikke får innpass i disse miljøene. Utsagnet viser at det kan være hardt psykisk for den enkelte ikke å delta i russebusser. At de da kan oppleve å stå alene, og at disse prosessene hvor ensomheten oppstår oppleves i tidlige klassetrinn. Disse prosessene bidrar til å skape et dårlig emosjonelt klima for elevene.

Å føle seg ensom kan være en konsekvens av ekskludering, men ensomhet kan komme gradvis, fordi noen ungdommer ikke har noe annet valg enn ikke å delta. Dersom ungdommen har dårlig økonomi, kan de være i risiko for å falle utenfor russefeiringen i den formen som de

fleste feirer i dag fordi de ikke har råd til utgiftene forbundet med dette. Det er også andre grupper av russ som kan føle seg ensomme og som ikke føler tilhørighet. Dette er ikke studert i denne rapporten, men i følge Veland & Hamm,²² kan det å ha lav sosioøkonomisk status være et hinder for inkludering. Barn av foreldre med psykiske vansker opplevde også at de ikke ble inkludert. Andre grupper som opplever dårlige relasjoner til medelever var flyktninger. Barnevernsbarn opplevde at de ble mobbet flere ganger i uken. Det er sannsynlig at disse gruppene også kommer ut svakest i russetiden. Da blir det viktig å ivareta disse spesielt.²³

Det er flere respondenter som opplever at noen ekskluderer andre, for selv å oppnå tilhørighet og popularitet. Dette være i forbindelse med russebusser/biler eller andre grupperinger. Det kan tenkes at noen blir utenfor, uten at de som er med i bussene/gruppene tenker så mye over at andre ikke får delta. I noen tilfeller kan det også tenkes at noen bevisst utestenger andre. Det kan også tenkes at noen velger å være utenfor disse miljøene, men da vil de neppe føle seg ekskluderte – fordi det er et mer bevisst valg.

Resultatene viser at ca. halvparten av skolepersonellet erfarer at det sosioemosjonelle miljøet på skolen påvirkes. Mange mener at mye av det som skjer påvirker elevenes emosjonelle fungering negativt og at det som skjer er innenfor Lov om Aktivitetsplikt § 9A når det gjelder miljøet på skolen, dvs. at skolen bør bruke lovverket når det oppstår hendelser som er til skade for den enkeltes sosioemosjonelle miljø. Selv om mange svarer bekreftende, så er det en del ansatte som ikke har denne erfaringen – enten fordi de har hatt færre problemer, ikke ser ungdommens emosjonelle vansker eller ikke betrakter lovparagrafen som aktuell knyttet til russ. Her er det viktig å informere tydelig til skolene at dersom russ, eller andre elever rammes, så skal Opplæringslovens § 9A, om aktivitetsplikt brukes.

Ekskludering i form av tilsiktet utestengning er en form for psykisk mobbing²⁴ Det kan være en risiko for at ekskluderingen kan ramme enkelte elever eller grupper av elever. Flere respondenter opplever elever som føler seg ekskludert fra russefellesskapet. Dette må tas på alvor fordi det kan være mobbing. Det å måtte gå alene eller å føle seg ekskludert, eller mobbet, kan gi emosjonelle vansker, både på kort og lang sikt²⁵ Ekskluderingen synes å være knyttet til:

1. At de ikke får være med i russebusser
2. At de ikke har økonomi til å delta feiringen, som i de siste årene har blitt svært dyr
3. At de av ulike årsaker blir holdt utenfor fellesskapet

²² Veland & Hamm, 2015 på <https://utdanningsforskning.no/artikler/sarbare-barn-i-skolen/>

²³ Veland & Hamm, 2015 på <https://utdanningsforskning.no/artikler/sarbare-barn-i-skolen/>

²⁴ Roland, E. (2014). Mobbingens psykologi. Universitetsforlaget. Oslo)

²⁵ Se Idsoe, T., Dyregrov, A. & Idsoe, E.C. J i Abnormal Child Psychology (2012) 40: 901 på <https://doi.org/10.1007/s10802-012-9620-0>

Det er viktig at skolene tar i bruk Lov om Aktivitetsplikt § 9A dersom de oppdager elever som går alene og eller/føler seg ekskluderte. Det fremkommer også at noen russ har terrorlister, dvs. lister hvor de noterer ned andre russebiler, busser eller navn på noe/noen som de ønsker å ramme, f.eks. med «raid» med mel og egg. Skolepersonalet opplever at ungdom er redde for å havne på disse listene. Det er viktig å informere russerne om at slik lister ikke er akseptert. Erfaring med russ som ekskluderes er et tema som går igjen hos skolepersonalet. Det er viktig at det rapporteres til skoleledelsen, og at de tar tak i ekskluderingen som observeres eller rapporteres. Det kan tenkes at mobbing forekommer, men at det ikke oppdages.

Siden det kan oppstå konflikter mellom russ på ulike skoler eller rivalisering mellom busser krever dette bedre og mer forpliktende samarbeid mellom skolene og russestyrene.

Skolepersonalet rapporterer også om noe vold i russetiden. Vold har konsekvenser for den enkelte eleven, men også for skolemiljøet. Elevene tar med seg tanker og følelse omkring hendelser som de har opplevd inn i skolen og dermed påvirkes hele skolemiljø av det som skjer. I forhold til vold og aggresjon som utøves er det viktig at politi og skole kartlegger hva som skjer i slike situasjoner – hvorfor skjer dette? Hva var årsaken/intensjonene? Skyldes det emosjonelle frustrasjon eller at russeren ønsket å oppnå noe ved hjelp av vold? (reaktiv eller proaktiv aggresjon?). Når det gjelder ekskludering som skjer i skolen og i tilknytning til skolen så har skoleledelsen hovedansvar for å løse opp i dette. Samtidig så kreves forebygging og tiltak på systemnivå for å få bukt med mobbing, noe som alle etater, russ og foreldre må fortsette å samarbeide om.

Det fremkommer i data at noen av elevene har fylleangst. Dette tyder på at noen havner i situasjoner hvor de mister kontroll på alkoholinntaket og kan bli med på handlinger de ellers ikke ville ha blitt med på. Handlingene kan dreie seg om seksuell atferd, alkohol eller rusmiddelinntak eller diverse lovbrudd, som f.eks. vold eller ulovlig billeddeling. Noen kan oppleve gruppepress, og dermed utføre eller si ting som de ellers ikke ville gjort. Det er viktig at fylleangst tas opp i forebyggende arbeidet, da noen kan sitte igjen med både skam og skyldfølelse etter handlinger i forbindelse med russetiden. Skam og skyldfølelse kan igjen påvirke skole arbeidet negativt, da angst reduserer konsentrasjonen for skolearbeidet, og henge sammen med fraværet i russetiden.

Ensomhet hos noen russ fremkommer også. Ensomhet er også dokumentert i flere andre rapporter (UngData-undersøkelsen 2019) og kan være uheldig for psykisk helse. Årsakene kan være sammensatte. Det er ikke utenkelig at noen kan føle seg utenfor, spesielt de som ikke har råd til å delta i russefeiringen

Forhold knyttet til Russebusser

Det har vært mye oppmerksomhet knyttet til russebusser og vi ønsket å vite om respondentene hadde kjennskap til om det var russebusser ved egen skole og om de visste hvem som var medlem på bussene. De fleste respondentene som er ansatt i skolen hadde kjennskap til russebusser ved egen skole (N= 47). 40 prosent av respondentene oppga at de visste at russebussene hadde medlemmer fra ulike skoler. Det var flest rektorer som oppga dette.

Respondentene uttrykte også bekymring knyttet til at mindreårige "ruller" med rusen og hvilke konsekvenser dette kunne få. I tillegg ble forsøpling og høy musikk i tilknytning til bussene nevnt, samt russens pengebruk i forhold til å drive en russebuss.

En respondent skriver dette:

- *"Andre ungdommer som er yngre og ikke russ, som er med rusen og syntes de er kule og de vil "rulle" med. De som også starter feiringen to år før de er russ."*

Noen respondenter mener at bussene er den største utfordringen ved dagens russefeiring både i forhold til støy, trafiksikkerhet, pengebruk, rivalisering mellom busser og ordensforstyrrelser.

- *Nå er det bussene som er den største utfordringen. Trafiksikkerhet, støy, mindreårige som gjør alt for å "rulle" med rusen, vold mellom busser. Busser = gjenger.*

Andre skriver dette:

- *Russetiden varer for lenge, store busser med enorme musikkanlegg skaper mye bråk, som igjen fører til at andre enn russ plages av dette over en lengre periode. Forsøpling der hvor rusen har festet er også ett problem.*
- *Ordensforstyrrelser herunder at de spiller høy musikk og forsøpler områder. Russen begynner sin rulling klokken 23 på samme tid som resterende del av befolkningen legger seg*
- *Russen bruker for mye penger på busser, biler, utstyr og arrangementer*

Kommentar og forslag til diskusjon: Rogaland har sett en voldsom økning i russebusser og det er knyttet en del støy/høy musikk/trafikkproblemer til dem, men også forhold som gjelder rus og vold og ekskludering. Ett av tiltakene som respondentene (politiansatte) ønsket seg var utpekte steder hvor rusen og russebussene kunne samle seg. Likevel var det få respondenter blant politiansatte som hadde kjennskap til om det var etablert områdevtaler med kommunene. Er det mulig og uttrede dette spørsmålet? Kan kommunene og politiet gå i dialog med kjøpesentrene om "lån" av de store parkeringsplassene slik at rusen kan samles der i en gitt periode

Foruten temaene som er nevnt tidligere kommer noen nye tema opp i disse svarene: Vold mellom busser. Busser = gjeng. Dette er et tema som ikke utdypes spesifikt av vedkommende, men det ser ut til at vedkommende opplever en forbindelse mellom at det er vold mellom russebusser og at de som er med i bussen blir som en «gjeng». Det er mulig at ungdommer eller vedkommende opplever at russeren som er med i en buss danner et gjengfellesskap, og vedkommende opplever at de lager «inn og utgrupper» med egne regler, hvor det også benyttes vold, siden «gjeng» begrepet benyttes.

Ordensforstyrrelser og forsøpling er også temaer som tas opp, men dette virker mer som betraktninger fra de ansatte sin side – enn problemer som russeren selv formidler, da de nok ønsker å feste og ha høylytt musikk i bussen.

Trafikkproblemer kan være alvorlig og kan føre til risiko for uansvarlig kjøring, ulykker og i verste fall død. Flere avisartikler viser også til russebusser som er blitt avskiltet eller stoppet pga. av trafikksikkerheten. Det gjennomføres busskontroller og det oppfordres til at dette arbeidet fortsetter.

Tilbakemeldingene fra respondentene viser at noen begynner å planlegge russefeiringen allerede i ungdomsskolen. De unge som ikke er russ, men som ruller med bussen kan være unge som ønsker å være med på «moroa», men som også kan brukes til å gjøre ærender eller annet. Denne gruppen ungdommer kan være i risikozonen for å bli utnyttet eller eksponert for negative hendelser og det er derfor viktig å forebygge dette videre ved å informere russeren om risiko ved å ta med yngre ungdommer på russefeiringen og i russebussene, samt gjøre foreldre og foresatte oppmerksomme på at dette skjer. Se blant annet NRK s innslag den 27. april med tittelen "Politiet advarer foreldre: - Flere russ har oppfordret til å sende nakenbilder i bytte mot rulling"

Russebusser kan oppleves ekskluderende for russ som ikke får delta. Ofte forbindes bussene med mye støy og høy musikk i det offentlige rom. Resultatene fra undersøkelsen viser at russeren rekrutterer medlemmer fra andre enn egen skole. Dette kan være med på å utvide bekjentskapskretsen og skape gode relasjoner, på tvers av skolene, dersom russetiden blir brukt på en positiv måte (dvs. uten skadelige aktiviteter). Det kan også skape noen utfordringer, da det blir flere ukjente russ å forholde seg til og større avstander. Den sosiale kontrollen kan bli mindre, og de kan passe mindre på hverandre når de ikke kjenner hverandre, samt at det blir mer utfordrende med forebyggende tiltak på tvers av skoler og kommuner.

Da fenomenet med russebusser er ett relativt nytt fenomen bør politiet, skoler og faglige instanser samarbeide om håndteringen.

Andre forhold innen psykisk helse i russetiden

Det er tidligere i rapporten fremkommet forhold som omhandler psykisk helse, vi stilte imidlertid (Edvin Bru, 2016) respondentene flere spørsmål knyttet til hvordan de opplevde ungdommens psykiske helse i skolen. (N=47 – ikke politiansatte)

68 prosent av respondentene var av den oppfatning at russetiden var utfordrende for ungdommens psykiske helse. Som årsak oppga de lite søvn, mye festing, sosial eksklusjon, og at ungdommene kunne komme til å gjøre ting de senere angret seg på. Videre ble prestasjonspress i forhold til skole nevnt. Ukontrollert pengebruk, forventning om sosial

tilhørighet, ensomhet, mangel på mat, press i forhold til alkohol og sex, nevnes også som eksempler.

For eksempel ble russetiden av en respondent omtalt som:

- *"ennå ett område det skal presteres på".*

Både rådgivere og helsesykepleiere/sosionomer svarer at det har vært en økning i pågangen til helsesøster/rådgiver i russetiden. Det er flere respondenter som svarer ja, enn nei, på dette spørsmålet. 67 prosent av respondentene oppgir at ungdommene snakker om problemer relatert til russetiden når de oppsøker rådgiver eller helsesøster/sosionom. Det er flest jenter som oppsøker helsesykepleier/sosionom, og de kommer med ulike problemer som ensomhet og angst/depresjon, konflikt med venner og lav selvtillit. Også russegutter kommer med problemer knyttet til ensomhet, depresjon, lav selvtillit og rusmisbruk.

Kommentar og forslag til diskusjon: Svarene viser at en del ungdommer benytter seg av rådgivere og skolehelsetjenesten, og at de snakker om problemer med dem. Problemtypen og omfang varierer, og selv om begge kjønn oppsøker tjenestene så er flertallet jenter, noe som kan tyde på at skoletjenestene ikke når så godt ut til gutter. Alvorlighetsgraden på problemene varierer en del. Ensomhetsfølelse får igjen hos begge kjønn, og kan også være et resultat av å føle seg ekskludert eller å føle at de mangler tilhørighet i russegruppen.

Noen av problemene er tydelig knyttet opp til festing. Det kan bli for mye festing, hvor det også legges press «på drikking og sex», og noen opplever at ungdommene kan gjøre ting som de senere kommer til å angre på. Det virker også som om noen russ ikke får i seg nok mat. I kombinasjon med festing og lite søvn, kan dette også påvirke og svekke immunforsvaret.

Lav selvtillit og ensomhet er vanskelig for begge kjønn. Jentene synes å ha angst/depresjon. Guttene har en tendens til å oppleve depresjon og rusmisbruk. Noen av problemene ungdommene opplever kan kreve mere omfattende tiltak og behandling av psykolog.

Ved mild depresjon og angst kan det også være nyttig med behandling. For noen kan oppfølging med individuelle samtaler være til stor hjelp. Problemene som ungdom opplever i russetiden kan også ha årsaker tilbake i tidligere hendelser, for eksempel traumer fra barndommen eller at de lever i vanskelige livssituasjoner og så forsterkes dette i russetiden – for eksempel, i kombinasjon med inntak av rusmidler.

Lav selvtillit er et tema som går igjen. Noen kan ha lav selvtillit i utgangspunktet før russetiden, men det kan også tenkes at noen mister selvtillit dersom de f.eks. fester og mister kontroll over drikking, sex og forbruk. Når angsten etter å ha festet kommer kan noen av ungdommene ha få strategier til å takle dette og de mister selvtillit.

Mye press, skolepress og «ennå et område som det skal presteres på» går igjen i svarene. Noe av presset kan skyldes at de strever med å passe inn og høre til i russegruppen. Det kan være press på å høre til på de rette bussene, ha de rette vennene og på å ha de rette klærne og utstyret. Det kan også være press på å delta på aktiviteter, fordi de er redde for å gå glipp av noe. I tillegg er ungdom i en alder der de skal avslutte skolen og det krever prøve og eksamensresultater, noe som innebærer at mye står på spill og at de må prestere. Da kan det å måtte være med på aktiviteter og å holde tritt for å være populær i russegruppen og ikke bli ekskludert være krevende.

Det foreligger ikke detaljer i undersøkelsen om hva konfliktene ungdommen opplever handler om. Konflikter mellom busser går igjen, det fremkommer konflikter mellom jenter og at enkelte gutter utøver vold. Datagrunnlaget i denne rapporten tyder på at noen konflikter oppstår i russetiden (det er f.eks. mange praktiske og sosiale oppgaver som skal løses når en buss skal drives sammen). Tidligere i studien er det også dokumentert at det forekommer voldshendelser. Noen av disse sakene kan ha utgangspunkt i konflikter.

Svarene viser at helsesykepleier, rådgiver og sosionomer i skolen benyttes av russ og at det er noen temaer som de opplever går igjen og som kan være vanskelige for ungdommene: Her er det mange forebyggende tiltak som kan gjøres – som å sette inn ekstra ressurser på skolene i løpet av russetiden. Ett annet tiltak kan være å ha ambulerende helsesykepleiere eller psykologer som arbeider oppimot denne tematikken.

Sosiale medier, utestenging og kjøpepress?

Vi ønsket å få mer informasjon om respondentene hadde kommet til kunnskap om bildedeling eller mobbing i forbindelse med tekst og bilder i sosiale medier, og om de hadde blitt fortalt om russ som ble utstengt fra andre russ i russetiden, eller om russ fortalte om kjøpepress. Disse spørsmålene gikk til helsesykepleier/rådgiver/sosionom, som i det videre blir definert som samtalepartnere (N=14)

Sosiale medier

Flere oppgir at bildedeling og mobbing er temaer som er problematiske for russerne. Selv om flertallet av respondentene oppgir at de ikke hadde kjennskap til bildedeling, er det tidligere i undersøkelsen kommet frem at en respondent hadde kjennskap til en anmeldt sak som omhandler filming av seksuell aktivitet.

Kommentar og forslag til diskusjon: Svarene gjennom hele undersøkelsen viser at noen russ snakker med samtalepartnere på skolen om billeddeling, spredning av filmer som viser vold mot barn/unge eller filming av ungdom i seksuell aktivitet og at spredning av dette betraktes som svært alvorlig, så vel som andre tema. I dag er det stor risiko for at filmklipp med misbruk og vold blir spredd på internett via sosiale medier, og det er da svært vanskelig å få det fjernet. Det er derfor viktig at forebyggingsarbeidet legger fokus på dette framover, gjerne med informasjon både til russ, foreldre og skolepersonalet. Det foreligger ulike typer forebyggende materiale, som skolen kan bruke i forebyggingsarbeidet, for eksempel har «Jeg vet» materialet med historier, filmer og refleksjonsspørsmål, hvor ungdom kan snakke om dette sammen med en voksen og reflektere over temaene. Også politiet har flere kampanjer som "Delbart" som kan brukes i dette øyemed. Bevissthet rundt deling av bilde og film var også en del av politiets forebyggende strategi under Landstreffet i Kongeparken hvor politiet tok i bruk Snapchat for å formidle informasjon.

Utestenging

På spørsmålet om utestenging svarer 64 prosent av samtalepartnerne bekreftende på at de vet at dette foregår. Dette spørsmålet må sees opp mot tidligere spørsmål knyttet til sosial eksklusjon og psykisk helse. Samlet sett viser svarene fra respondentene at en del russ har utfordringer knyttet til russetidens form, med russegrupper, russebiler og andre arrangementer knyttet til russetiden.

Kommentar og forslag til diskusjon: Dette er et høyt tall og med tanke på at mobbing kan få alvorlige konsekvenser for de som opplever dette. Denne tilbakemeldingen må tas på alvor i forebyggingen og sees i sammenheng med at flere respondenter også er av den oppfatning at forhold på skolene under russetiden omfattes av Opplæringslovens paragraf 9A, og at skolene dermed har en aktivitetsplikt

Kjøpepress

Samtalepartnere ved skolene fikk også spørsmålet om russeren formidlet at de opplevde press vedrørende kjøp av russeklær og russeeffekter. På dette spørsmålet svarte over 60 prosent bekreftende. Spørsmålet om kjøpepress har også kommet opp blant de øvrige spørsmålene og da spesielt relatert til utgiftene knyttet til russebuss.

Kommentarer og forslag til diskusjon: Dette viser at mange opplever at elevene er under et kommersielt press og et press mellom elevene til å ha de «riktige», mest populære effektene og klærne. For mange elever kan det økonomisk være svært vanskelig og umulig å følge med på det andre kjøper. Noen elever kan kanskje føle et press på at de å få tak i de rette effektene/klærne og at de også må arbeide på fritiden, for å skaffe seg dette.

Både utestenging, deling av bilder/filmer med straffbart innhold og kjøpepress kan legges inn i informasjonsmaterialet til russeren. Russestyret og skoler som har elevbedrifter kan også anspore russeren til å ta mer kontroll over kjøp og salg av russeeffekter for å få ned press og pris.

Hva strever russeren med sett fra respondentenes ståsted?

Samtalepartnerne fikk spørsmålet om hva russeren strever med og svarene viste at de strever med ulike ting (N=13). Nesten 80 prosent oppgav søvnproblemer, deretter konsentrasjonssvikt, synkende skolerresultater og angst etter festing.

Kommentar og forslag til diskusjon: Disse fire områdene henger sammen som mest sannsynlig og som kan forebygges. Søvnematikk, konsentrasjonssvikt, synkende skolerresultater og angst, samt konsekvenser av festing må tas opp både i skole og i informasjon til foresatte

Negative opplevelser som russeren ikke vil snakke med andre voksne om

Samtalepartnerne fikk ett spørsmål som dreide seg om hvorvidt russeren hadde fortalt dem om negative opplevelser som de ikke ville fortelle andre voksne. Over 60 prosent svarte bekreftende. Videre ble respondentene bedt om å svare på om de hadde kontaktet politiet om disse negative opplevelsene. Til det svarte 85 prosent nei. Prosentandelen som svarte at de hadde kontaktet hjelpetjenester som BUP, fastlege, ressursteam og helsesykepleier er imidlertid høyere. 46 prosent svarte ja, mens 54 prosent svarte nei.

Kommentar og forslag til diskusjon: I spørreskjemaet blir det ikke stilt spørsmål om hvilke negative opplevelser russeren hadde fortalt om, men de har en alvorlighetskarakter som innebar at en del av disse ungdommene var blitt henvist videre til spesialisthelsetjenesten. Det ser ut til at relativt få respondenter har meldt sakene videre til politiet.

I de tilfeller hvor russeren forteller at de er blitt utsatt for negative hendelser, er det viktig at denne yrkesgruppen er kjent med sin plikt om henvisning til politi/barnevern/lege dersom det er mistanke om noe kriminelt eller alvorlig har skjedd. Når det gjelder taushetsplikt, skal disse yrkesgruppene ha kunnskap og det kan tenkes at henvisningen videre fungerer godt, men tallene tyder på at dette er noe som bør undersøkes videre.

Tallet, 60 prosent, viser at de som arbeider i disse yrkene opplever at det er en høy alvorlighetsgrad på noen av hendelsene som ungdommene kommer med. Henvisningstallet viser også at noen av ungdommene har et stort behov for å snakke med voksne, selv om de i utgangspunktet kanskje opplevde at det var vanskelig å snakke om noe av det de har opplevd, så har de opplevd et tillitsforhold til de voksne hvor de har fortalt om sine erfaringer. Dette viser at det er viktig å satse på å ha ansatte på skolene, som kan følge opp med samtaler nokså umiddelbart etter ungdommenes behov. Tallene indikerer også at noen ungdommer kan finne det vanskelig å snakke med egne foreldre og lærere om negative erfaringer som de har hatt. Det kan tenkes at de selv opplever at det er bra å snakke med en voksen som de ikke møter i det daglige, men som heller har et kontor på skolen eller som er der på faste dager og ikke er så tett på ungdommene i hverdagen. Helsetjenestene ved skolene er sentrale i å arbeide med ungdommene, men i framtiden er det også viktig at lærere for kompetanse på psykisk helse, da de har elevene nesten daglig og over tid, og således kan være de første til å oppdage det dersom en elev strever emosjonelt²⁶

I framtiden er det viktig å undersøke hvilke hindringer ansatte opplever at de kan ha i forhold til taushetsplikt. Det er bra at det er et taushetsbelagt tillitsforholdet mellom ungdom og skolepersonell, men ved alvorlige hendelser, som vold/rus, kriminalitet skal ungdom bli henvist videre (Bru, Idsø & Øverland, 2016).

Største utfordringene med dagens russefeiring?

Alle respondentene fikk spørsmål om hva de mente var de største utfordringene ved dagens russefeiring. Svarene gjenspeilte en del av det de allerede hadde nevnt knyttet til sosial eksklusjon, kjøpepress, høyt alkoholforbruk, mangel på søvn, stort pengeforbruk, og svakere skolearbeid. Tidligere har også fylleangst og mistanke om ruspåvirkning på skolen kommet frem, samt enkelte episoder med vold og spredning av film.

Ad kommersielle aktører

Mange respondenter mente det var utfordrende at kommersielle aktører hadde fått så stor plass, og mente at det blant de kommersielle aktørene også fantes useriøse aktører.

Her følger noen betraktninger:

- *kommersielle aktører som får ungdommen. utestenging og at "alle skal være russ" læringer, vg2-ere. Det er bare å kjøpe et russepass.*
- *Innflytelsen, styringen ved kommersielle aktører. Ungdommen/russen "eier" ikke sin egen russefeiring. Den styres av aktører som er tilnærmet monopolister i markedet - og russeren er ikke voksen nok til å forstå at de blir styrt.*

²⁶ Bru, E., Idsø, E.C. & Øverland, K. (2016). Psykisk helse i skolen. Universitetsforlaget. Oslo

- *Kommersielle aktører får større makt. Økende press og forventning om at russetid er fyll og fest. Russebussene og bruk av penger*

- *At kommersielle aktører i økende grad får anledning til å legge føringer på gjennomføringen av russefeiringen. Aktører som mangler etisk kompass og i mange tilfeller opererer stikk i strid med de grunnleggende verdier elevene er lært opp i fra skolen. Det er derfor avgjørende at skolen og nasjonale myndigheter inntar en mye mer aktiv rolle med hensyn til russeren og legger føring på hva som er lov.*

Ad for lang russefeiring

Ett annet tema som synes å være gjentakende ved russefeiringen er lengden. Noen betraktninger fra respondentene på hvor lang russetiden er:

- *Russetiden er for lang. Russen tar seg til rette, tror at de i russetiden i noen tilfeller står over loven. Ruller om nettene, bråker, høy musikk, forstyrrer andre.*

- *Dagens utfordring er lengden og omfanget av russetiden - dette gjør at sannsynligheten for uønskede hendelser er stor.*

Ad russebusser

Flere respondenter nevner også fenomenet med russebusser og sier de er utfordrende i forhold til støy, høy musikk, trafikkproblemer, vold og narkotikalovbrudd. Se avsnittet om russebusser for mer om forhold som er tilknyttet russebusser.

En helsesykepleiers erfaringer

En helsesykepleier oppsummerer sine erfaringer slik og han/hennes opplevelser bærer i seg mange av de samme opplevelsene som øvrige respondenter har fremmet:

- *Som helsesykepleier så har jeg ikke hatt så mange russ som har snakket med meg om russetiden spesielt. De fleste sier at de har en fin feiring. Sånn ellers så tenker jeg at kjøpepress, dannelsen av russegrupper kan være svært ekskluderende for noen, selv om de ikke har snakket med meg om det. Det er stort kjøpepress av russeting og jeg opplever at russefeiringen er blitt veldig kommersiell. Det er viktig å ha de rette klærne og gjerne en egen genser for gruppen du er medlem av. Et annet eksempel er at mange av billettene til arrangementet i kongeparken slik at du MÅ kjøpe genser i tillegg til billetten dersom du ikke er raskt nok ute. Dette er langt over streken, synes jeg.*
- *Jeg synes også at feiringen har endret veldig fokus fra å være en feiring av 3 års skolegang fra 1.-17. mai, til en fest for mange flere - har inntrykk av at nesten hvem som helst kan kjøpe russeklær og delta i feiringen. Dette tror jeg ødelegger for feiringen, i tillegg til at feiringen drar ut veldig i tid. Dåpen i fjor var i begynnelsen av april! Er redd for at det da for mange går veldig ut over skolegang, uten at jeg vet dette.*
- *Har inntrykk av at skolen følger opp elevene i.f.t. feiring og rydding etter arrangementer, men for ungdom som ikke har noen skoletilhørighet så er det bare fritt frem - ingen vet hvem de er og hvor de hører til. Lokale skoler kan da få "skylden" for forsøpling og bråk?! Synes også at dette med busser med russ fra forskjellige skoler i*

samme buss fører til at du "mister" tilhørigheten til skolen din, og at det blir konkurranse og dårlig stemning innad på skolen.

- *Det er også skremmende med syden-reisene med slåssing og arrangerte slåsskamper du hører om gjennom media. Jeg har ikke hatt inne noen hos meg, eller hørt at det gjelder elever fra vår skole, men en skremmende utvikling! Det er også en ulempe at russefeiringen nærmest starter på vg 1. Planleggingen starter da. Blir så mye ut av det.*

Kommentarer og forslag til diskusjon: Utsagnene illustrerer kjøpepresset som russerne utsettes for. I tillegg fremkommer det at ungdommene utsettes for et betydelig gruppepress. Det vises til budskap fra kommersielle aktører at russerne anbefales å kjøpe spesielle klær og effekter, samtidig som det blir populært i enkelte grupper å ha det rette utstyret for å bli inkludert. I det siste utsagnet fremkommer det stor bekymring for Sydenreiser med slåssing og arrangerte slåsskamper, som det er skrevet om i media, men som respondenten ikke har hørt om direkte selv. Respondenten finner en slik utvikling skremmende. Det er i rapporten dokumentert en straffesak på at vold er filmet og lagt ut på internett. Det er i det forebyggende arbeidet viktig å ta opp hvorfor ansatte i skolen er bekymret for en slik utvikling. Elevene må fortsatt få en realistisk beskrivelse av hva som kan skje når bilder og filmer blir delt, samt konsekvensene når dette innebærer vold. Forebygging både når det gjelder vold og billeddeling må fortsatt være et satsningsområde.

Grenseoverskridende og ulovlig atferd forekommer også i form av vinningsforbrytelser i russetiden, og det er viktig å forebygge og å stoppe dette. Både atferdsvansker i form av regel- og lovbrudd, inntak av ulovlige rusmidlervold og seksuelle overgrep, kan forekomme i russetiden. Slike forhold vil påvirke psykisk helse både på kort og lang tid.

Det anbefales at dersom det oppdages at enkelte ungdom på skolene viser gjentakende negativ atferd eller begår klare lovbrudd, så må det være et tett samarbeid med foreldre og barnevern og/eller politiet må kontaktes. En bekymringsmelding kan utløse at det iverksettes systemiske tiltak, f.eks. samarbeid med foreldre, politi og kanskje Multisystemisk Terapi (Barnevernstiltak/Bufetat) eller andre oppfølgingstjenester, for å stoppe videre negativ utvikling. For utdypende informasjon om unge det er særskilt bekymring omkring, se veilederen "Nasjonal faglig retningslinje for tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge" (Helsedirektoratet, 2019)²⁷ og "Fra bekymring til handling - En veileder om tidlig intervensjon på rusområdet" (Helsedirektoratet, 2010).²⁸

Hvordan kan vi best forebygge uønskede hendelser?

Vi spurte både politiansatte og skoleansatte om hvordan vi, etter deres mening, best kunne forebygge uønskede hendelser i russetiden?

²⁷ Se <https://www.helsedirektoratet.no/horinger/nasjonal-faglig-retningslinje-for-tidlig-oppdagelse-av-utsatte-barn-og-unge>
(Øverland, 2001)²⁸ Se https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/tidlig-intervensjon-pa-rusområdet/Tidlig%20mestring%20p%C3%A5%20rusomr%C3%A5det.pdf/_attachment/inline/93adb966-d26b-409b-9d4f-cfbbeae72a84:b6cabc3e68609dfc27bae84f9b0e3c14fd970329/Tidlig%20mestring%20p%C3%A5%20rusomr%C3%A5det.pdf

Flere nevnte hvor viktig det var å ha dialog med russeren, være i forkant og forebygge uønskede hendelser sammen med politi, skole, russ, foreldre.

- *Kontinuerlig dialog, være i forkant, ta opp problemstillinger. La russebussene, russestyrene, russepresidentene selv få ta ansvar, gjennomføre dialogen med møter, foredrag, iht. Sør-Vest politidistrikt sin handlingsplan på samtlige videregående skoler. Spesielt er læringer i 1 og 2 års praksis en svært utsatt gruppe. I Rogaland utgjør denne ca. 5000 - 6000 russ og nås ikke ved å følge Handlingsplanen. Her bør det komme en endring, slik at mye av informasjonen og dialogen blir lik som for resten av russeren. Dette bør skje på vårparten når de fortsatt er på skolen.*

Andre forslag til tiltak fra respondentene:

- *Se om fylket kan regulere russetiden slik at den blir mye kortere.*
- *Hindre kommersielle aktører i å tjene seg rike på russeren*
- *Ingen russ kan heve seg over gjeldene regelverk*
- *Mer informasjon nedover i trinnene på skolene, vgs og ungdomsskoler*
- *Forebyggende møte, få til nedskalering i samarbeid med sentrale russestyrer.*
- *Mye tidligere ute med info til Vg1 og Vg2, samt foreldremøte med foreldrene til Vg1-foreldre.*
- *Bør snakke om at foreldre må sette foten ned for "party-turer" for russegrupper til Syden. FORELDRE må på banen og ta ansvar!!!*
- *Holdningsskapende arbeid - helt ned i ungdomsskolen, både blant elever og foresatte. Stå imot de kommersielle aktørene - informasjon fra politi og helsesykepleiere om straffbare forhold og holdninger når det gjelder seksualisering.*
- *Betydningen av samhold og inkludering for psykisk helse.*
- *Samfunnskrav om at kommersielle aktører ikke får lagt rammer for ungdommens oppførsel*
- *Ansvarliggjøre russestyrene. Helsesykepleier har lang tradisjon med samarbeid med russestyrene, men må nok ha mer fokus på russegrupper og utestenging rulling.*
- *God erfaring med Voldtektsforebyggende info til russeren som vi hadde før- samarbeid politi og helsesykepleier. Ønsker at det kommer i gang igjen. Nesten etter hvert foredrag tok russ kontakt og fortalte om egne erfaringer og fikk hjelp til bearbeiding.*
- *Tidlig på høsten samarbeid mellom politi, russestyre, skolen, helsesykepleier.*
- *Skolen ved rektor må være synlig og tydelig i forhold til hva som er lov og ikke lov.*
- *Få en tydeligere definering av når og hvordan "russefeiringen" skal foregå.*
- *Tverretattlig samarbeid*
- *Avlyse russefeiringen. Begrense tidsrommet feiringen foregår.*
- *Ikke gi dispensasjon til russebiler og busser.*
- *Forbud mot bæring av russeeffekter på skolen.*
- *Begrense antall arrangementer for russeren. Kun avgangselever på vgs kan være russ. Dette må gjelde bestilling av russeeffekter og deltakelse på arrangementer.*
- *Tydeligere forebygging på et MYE tidligere tidspunkt, eks. ungdomsskole.*
- *Dialog er viktig, men også at russeren vet at oppførselen får konsekvenser i form av reaksjoner. Det har for lenge vært vist for mye toleranse både fra politiet og andre. Dessverre tror jeg at nulltoleranse er løsningen. "Snillisme" løser ingenting. Foreldre må også våkne opp. SÅ lenge ungdommen bor under samme tak som foreldrene har de faktisk litt de skulle ha sagt selv om ungdommen er 18 år.*
- *Utsette russefeiringen lengst mulig. På sikt avslutte hele feiringen*

Kommentarer og forslag til diskusjon: Forslagene som respondentene kommer med er mange og varierte. De spenner fra det ene ytterpunktet til at russefeiringen bør avlyses og kontrolleres ved hjelp av nulltoleranse til viktigheten av samhold mellom ungdom, som appellerer til ungdoms eget ansvar. Noen av svarene tyder på at noen opplever at russefeiringen har gått for langt når det gjelder festing og ansvarsfraskrivelse, og at det derfor bør strammes inn. Nedkorting av russetiden er et forslag.

Noen heller til at direkte holdningsskapende informasjon til russeren er viktig, f.eks. om vold, rus, og seksuell aktivitet og at dette må gjøres så tidlig som mulig, også i lavere skoletrinn. Viktigheten av at russeren kjenner til hva som er straffbart framheves, samt kunnskap om konsekvenser av deres handlinger. Noen mener også at de må få konsekvenser for sine handlinger og det fremstilles som om noen utfører «snillisme» med russer.

Foreldreinformasjon betraktes som sentralt av flere. Noen fremhever at foreldrene må tydeligere på banen og sette grenser. Russesydenturer og festing er situasjoner som påvirker skoleprestasjoner, vennerelasjoner og psykisk helse. Ungdommen er uten foreldreveiledning og kan ha lett for å ta risiko som får alvorlige konsekvenser i forhold til lovbrudd.

Samarbeid mellom etater, som politi, skole, russer og foreldre betraktes som positivt av mange. Tidlig dialog og involvering av russer og russestyre synes å være en suksessfaktor.

Tiltak som omhandler psykisk helse i russetiden er sentralt og det anbefales at helsesykepleier er involvert i samtaler med ungdom.

Rektors rolle framheves av en respondent, som anbefaler at rektor er aktiv i direkte arbeid med russeren.

Dette viser at respondentene har mange forslag til forebyggende arbeid. Noen av tiltakene har de lang og god erfaring med, mens andre er mindre kjente og lite evaluerte. Noen av tiltakene kan være vanskelige, som for eksempel avlysning av russetiden da det er lang tradisjon for å feire russetiden i Norge og de fleste har positive erfaringer med dette.

Det er viktig å drøfte erfaringene med tiltakene som respondentene oppgir i det videre forebyggende arbeidet

Oppsummering

En del skole- og politiansatte har uttrykt bekymring knyttet til russeren, men det er viktig å huske på at russetiden er en fin tid for mange ungdommer. Russeren har det kjekt sammen, finner på mange ting som knytter vennskap og skaper minner for livet. De lærer også mye om samarbeid, budsjettarbeid og konflikthåndtering når de for eksempel skal drive en russebuss eller en russegruppe.

Problemene oppstår spesielt dersom noen bryter lover og regler, gjerne i forbindelse med for mye alkohol eller inntar ulovlige rusmidler. Med tanke på dokumentasjonen som foreligger er det et fåtall dette gjelder, men samtidig så forekommer det enkelte alvorlige saker og

situasjoner i russetiden. Det er viktig å arbeide med forebygging og tiltak når det gjelder risikofaktorer som kan føre til videre negativ utvikling for ungdom, slik som seksuelt misbruk, vold og rus (Øverland, 2001).²⁹

Det gjøres mye godt forebyggende arbeid fra mange ulike aktører, også av russerne selv. Samtidig er det slik at politiet og samarbeidspartnerne må legge strategier for fremtidens russekull. Russetiden har endret seg de siste årene og strekker seg bl.a. over en lengre periode. Dette medfører hyppigere festing i form av russekroer, vrengefester og andre russearrangement, men også et større forbruk av penger på russeklær, sanger og utstyr. En rekke kommersielle aktører har oppstått og flere respondenter mener de kommersielle aktørene har fått for mye makt over russerne og at dette er negativt.

Mens russebusser har vært ett vanlig syn på Østlandet, har fenomenet med russebusser og russegrupper for alvor gjort sitt inntog i politidistriktet de siste årene. Politiets statistikk viser at ordensforstyrrelser i form av støy, høy musikk, festing og full går igjen i svært mye politiarbeid og gjerne i forbindelse med russebuskene. Men det finnes også eksempler på trafikklovbrudd, narkotikaomsetning og bekymringer rundt at yngre ungdommer som "ruller med" bussen mot at de sender "nudes."

Ett nytt fenomen er at flere ungdommer nå kan feire at de er russ. Respondentene som arbeider i skolene forteller om russ som ikke nødvendigvis er avgangselever, men som likevel feirer russetiden med alt den innebærer. Det blir nevnt at dette er elever som er russ bare fordi de er i den rette alderen, eller at det er elever som går yrkesfag.

I spørreundersøkelsen forteller skoleansatte om trøtt russ, mistanker om ruset russ på skolen, om skulk i etterkant av russearrangementer, om fylleangst, pengebruk og om sosial eksklusjon. Skoleansatte forteller om russebusser som har medlemmer fra en rekke ulike skoler, også at bussene har medlemmer som ikke er russ, men som deltar likevel. Når medlemmene av en russebuss er spredd på en rekke ulike skoler og kommuner, kan det bli vanskeligere å samle den forebyggende innsatsen og forebygge en eventuell negativ utvikling. Det knyttes altså både volds- og narkotikalovbrudd til russebuskene og flere uttrykker bekymring for at det skal oppstå ett lovtomt rom i bussen hvor russerne selv definerer grensene. Dette underbygges av forskning som blant annet omtaler russebuskene som ett lukket sosial system med sine egne koder og regler (se mer under kapittelet om Utvikling og trender i russefeiringen).

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at det å gå i dialog med russerne og russestyret kan være effektivt. Ved å diskutere med ungdommene, både om forventninger, krav og lovverk, kan ungdommene selv oppleve medbestemmelse og ansvar.

En annen bekymringsfull utvikling er at mange russ i samtaler med skoleansatte, oppgir at de føler seg ensomme og utenfor fellesskapet. Psykisk helse i ungdom- og russetiden må settes på dagsordenen. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta folkehelsen og det er viktig at alle offentlige etater samarbeider, for å ivareta de unges fysiske og psykiske helse. Ekskludering

²⁹ Øverland, K. (2001). Antisosial atferd og risikofaktorer i familien. Part 3 av prosjektet Volden for øyet. (Gusfre, 2018) Politihøgskolen, 2001.

oppleves som belastende på psykisk helse. Bevisstgjøring på ivaretagelse av hverandre og konsekvenser av å utsette andre for negative handlinger er nødvendig.

Russen må få informasjon om hvordan de selv kan være med å forebygge og ivareta sin fysiske og psykiske helse. Russetiden innebærer en del festing og utprøving av relasjoner. Det kan være en fare for at noen russ mister sine vanlige grenser i denne perioden, spesielt i forbindelse med festing, og dermed kan f.eks. press knyttet til seksuell aktivitet oppstå, eller vold i de tilfeller hvor konflikter eskalerer.

I spørreundersøkelsen er det skoleansatte som svarer og fokus blir derfor erfaringer knyttet til skolen. Mange helsesykepleiere/rådgivere er generelt bekymret for at noen elever får fysiske og psykiske problemer på grunn av hendelser i russefeiringen. De deler bekymringen med flere av rektorene, hvor det bl.a. fremkommer mistanke om rus på skolen og at noen russ strever med ensomhet og ekskludering. De opplever også at elever kan få fylleangst og skolefravær i forbindelse med russefestene.

Selv om russetiden ikke er organisert av skolene viser resultatene at en del av det som foregår i russetiden virker inn på skolesituasjonen og psykoemosjonell helse. Flere mener de opplever situasjoner hvor Opplæringsloven § 9. A kunne vært benyttet. I følge loven har alle ansatte i skolene en aktivitetsplikt for å sikre at elevene har et godt psykososialt skolemiljø. Dersom de oppdager, eller får melding om, at elever strever emosjonelt har de en plikt til å ta tak i dette og iverksette tiltak. Aktivitetsplikten innebærer at skolen har delpplikter, som å følge med, gripe inn, plikt til å varsle, plikt til å undersøke og til å iverksette og evaluere tiltak. Tiltakene skal ikke avsluttes før eleven, eller russen, får det trygt og godt igjen i skolemiljøet.

Formålet med loven er å forebygge, ved å oppdage problemer tidlig, samt stoppe alle former for krenkelser, slik som mobbing, vold, diskriminering og trakassering.³⁰

Det er verdt å merke seg at mange av rektorene er svært opptatt av å bedre skolemiljøet og derfor samarbeider tett med andre aktører, slik som politi og fylkeskommune i forebyggingsarbeidet. Mange har iverksatt forebyggende tiltak på skolene og arrangerer informasjonsmøter for russ og foreldre. Noen skoler har gjort dette i mindre grad. Samtidig så virker det som om det fortsatt kan være en jobb å gjøre i forbindelse med det sosioemosjonelle miljøet til russen på skolene, spesielt når det gjelder ekskluderingssituasjoner og situasjoner hvor det forekommer andre lovbrudd.

Mange rådgivere og helsesykepleier er også svært aktive i arbeidet med russen, og de er sentrale aktører i det forebyggende arbeidet. Problemomfanget som russen opplever virker vidt og noen av problemene er alvorlige for noen. Russetiden er en tid som innebærer både negative hendelser og nye erfaringer av positiv karakter, som berører mange ungdom og de bør derfor gis ekstra oppmerksomhet i russetiden.

Foreldrene må tas med i forebyggingsarbeidet og gis informasjon om psykisk helse og forslag til tiltak som de kan bidra med.

³⁰ <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/Laringsmiljo/skolemiljo-udir-3-2017>
<https://laringsmiljosenteret.uis.no/om-laringsmiljosenteret/nyheter-og-presse/aktivitetsplikten-hva-er-det-article117312-21227.html>

og Gusfre, S. K (2018). Aktivitetsplikten i praksis. Pedlex, Oslo.

Resultatene viser også at mange ansatte i politiet er villige til å drive informasjonsarbeid opp i mot rusen, skolen og foreldrene – og at de også utfører dette. Politiet har en sentral oppgave når det gjelder å ivareta lov og orden, men resultatene viser at politiet også er en sentral aktør i det forebyggende arbeidet og at politiets nærhet til rusen og skolene skaper tillit.

Rusen i det offentlige rom

Resultatene viser at det forekommer en del klager på støy i det offentlige rom. Respondentene selv har en rekke forslag til tiltak. Noe tiltak vil være nye som for eksempel å gi rusen tilgang til områder de kan være på med bussene sine, men hvor kommunene bidrar med WC, renovasjon og vakthold.. Dette vil eventuelt. være ett tiltak som krever ressurser og fordrer at kommunene tar inn i sine handlings- og økonomiplaner.

Sosiale medier og fysisk tilstedeværelse i forebyggingsarbeidet

Andre tiltak er videre bruk av sosiale medier. Politiet hadde god erfaring med sin digitale tilstedeværelse i Kongeparken under landstreffet 2019. Bildet til høyre viser en Snap som ble sendt til politiets Snapchatbruker under landstreffet.

Eg vil berre sei tusen takk for at dokke er her og passa på oss ❤️❤️ det betyr veldig masse at vi kan føle oss litt tryggare med dokke rundt oss!! ❤️❤️

Det ble også anmeldt færre straffbare forhold i 2019 sammenlignet med 2018. Hvorvidt det har sammenheng med politiets tilstedeværelse er uvisst. At det har en forebyggende effekt å være tilstede både fysisk og digitalt under ett så stort russtreff er det likevel grunn til å tro.

Forebyggende årshjul

Mange av forslagene til forebyggende tiltak eksisterer allerede, men det kan synes som om de bør konkretiseres i årshjul og være faste tema i politirådene i fylket slik at det blir en forutsigbarhet knyttet til gangen i det forebyggende arbeidet både hos politiet og samarbeidspartnerne.

Store arrangementer – Kongeparken

Kongeparken har mange års erfaring med arrangementet. De samarbeider med politi, redningstjeneste, frivillige organisasjoner og russestyrene. 14500 russ deltok i 2019, noe som krevde omfattende planlegging og personell. Politiet hadde etablert flere kommunikasjonsstrukturer, som Snapchat og mulighet for direkte henvendelse. Dette kan være tiltak som trygger ungdommene. En del av meldingene som kom inn på Snapchat var hilsninger til politiet, noe som viser at noen av rusen var godt kjent med at de kunne kontakte politiet direkte. Slike tiltak kan ha betydning for ungdom og foreldrenes trygghetsfølelse. Russearrangementet gir en god anledning for rusen til å møtes i omgivelser hvor voksne er tilstede. Samtidig er arrangementet stort og det kan oppstå enkelthendelser, hvor ungdommene utsettes for risiko, spesielt i forbindelse med rusinntak, aggresjonsutøvelse og salg/bruk av rusmidler eller spredning av uønsket

billedmateriale.

Store folkemengder gir også muligheter til ikke å bli sett dersom lovbrudd begås. Det kan være vanskelig å følge med på hva som foregår i bussene, utover det å gripe inn ved konkret mistanke eller melding om ulovligheter. Samtidig viser snappmeldingene at ungdommene opplever stor glede ved å få delta på denne type arrangementer med arrangerte fester og konserter. Når denne type arrangementer drives godt ser ungdommene ut til å kose seg og får med seg positive opplevelser. Slik positiv fellesskapsfølelse kan være bra for å skape identitetsfølelse hos ungdom.

Voldshendelser og spredning av videoer/filmklipp med krenkende handlinger, også seksuelle, forekommer i russetiden. Dette er temaer som det må arbeides med på flere nivå i skole og hjelpeapparatet i samarbeid med politiet. Russetiden er en viktig tid for avgangselevne og lærlinger på vei inn i voksenverden med arbeid og andre plikter. Når helsesykepleiere og andre hjelpere i skolen opplever at russ strever emosjonelt og føler press er det viktig at voksne hjelper de med å regulere følelser og bidrar med å finne løsninger på problemene.

Ungdom under 18 er i utvikling, og kan ikke alltid se de totale konsekvensene av egne handlinger. De som er eldre og med på feiringen er også i utvikling. Når voksne opplever at feiringen går utover skolemiljøet og fysisk og psykisk helse, er det viktig å diskutere tiltak for å redusere problemer som oppstår i forbindelse med feiringen. Feiringen har vokst seg så stor at enkelte kan føle seg maktesløse. Denne rapporten viser at det foregår mange tiltak på enkelte skoler og i lokalsamfunnet, og at det rettes forebyggende arbeid ut mot russegruppen og foreldrene. Politiet er aktive i dette arbeidet, både på eget initiativ og i samarbeid med

skoler og fylkeskommune. Samtidig viser rapporten at det er mye arbeid som gjenstår, og at det forebyggende arbeidet kan systematiseres og at samarbeidsforhold kan forbedres.

Basert på respondentenes svar og kunnskap om forebygging og risikofaktorer kan følgende tiltak være aktuelle for diskusjon:

Brede og mangfoldige tiltak for å forebygge og behandle psykiske vansker hos russen.

Spørreskjemaet til helsesykepleiere/rådgivere/sosionomer viser at det er behov for ekstra innsats for psykisk helse i russetiden.

Mange russ benytter seg av tilbudene om samtaler hos rådgivere og helsesykepleiere, og det er viktig at russen får mulighet til samtaler så snart som mulig ved behov. Rapporten gir ikke detaljerte svar på hvor ofte og hvor mange, men svarene viser at de ungdommene som benytter seg av samtaler kommer med både milde vansker og vansker av mer alvorlig karakter. Resultatene viser at gutter bruker helsetjenestene i mindre grad enn jentene. Samtidig vet vi at gutter er mer involvert i utførelse av kriminalitet og lovbrudd, og at mange gutter også strever med emosjonelle vansker i ungdomsårene. Det anbefales at begge kjønn fortsatt får mulighet til samtaler med hjelpetjenestene, og at det arbeides spesielt for å nå guttene. Kanskje innebærer dette mer oppsøkende virksomhet eller nye møtearenaer?

Svarene viser at mange russ som kommer til samtaler har med seg negative hendelser og at de henvises videre til BUP og spesialisthelsetjenesten. Mange av svarene knytter problemene til ekskludering og andre hendelser knyttet til russefeiring. Svarprosenten viser at helsesykepleiere, rådgivere og andre samtalepartnere opplever at problemene er så omfattende at de må henvises. Det siste indikerer også at en del tiltak bør iverksettes før de er russ, for å forebygge psykiske vansker

Resultatene viser at det synes å være en god dialog mellom russ og politi. Russen virker generelt opptatt av å lytte til de voksne og har et ønske om at russetiden skal fungere godt. Skoleansatte er også generelt positive til å samarbeide med politiet. Politiet virker generelt positive til å delta i det forebyggende arbeidet og har mange erfaringer og tiltaksforslag.

Tidligere, og nåværende, tiltak beskrives av flere. De har erfart at flere tiltak basert på informasjon til russen har hatt god effekt når det gjelder forebygging, slik som voldtektsforebyggende informasjon og holdninger vedrørende seksuelle overgrep og hvilke typer av film og bilder det er greit å dele på sosiale medier i russetiden.

En samarbeidsmodell hvor politi, russestyre, skole, foreldre og helsesykepleier samarbeider om disse temaene fremheves som funksjonelt i denne type forebyggende arbeid. Det anbefales at holdningsskapende arbeid spesielt vedrørende rus, seksualitet og voldtektsforebyggende arbeid og billeddeling fortsetter.

Det synes som om flere av respondentene mener at holdningsarbeidet rettet mot russ må begynne så tidlig som i ungdomsskolealderen. Når det gjelder tidlig innsats vedrørende mobbing, vold og seksualisert atferd så finnes det i dag et digitalt verktøy som kan tas i bruk i skolen av lærere/rådgivere/helsesykepleiere på www.jegvet.no og andre forebyggende livsmestringsprogram utarbeidet av Barne-, ungdoms- og familieetaten, Bufetat, og SPT. Svarene viser at tidlig forebygging vil være sentralt i arbeidet med russen.

Det oppgis at russ ikke kommer på skolen etter rusesammenkomster og at mange får skolefravær. Fraværet synes å være knyttet til utstrakt festing, og russen blir dårlig og ute av stand til å gå på skolen. «Fylleangst» kommer opp som et tema, noe som også kan være medvirkende årsak til at noen ikke går på skolen. Ungdomstiden er en periode hvor det kan

være lett å bli skamfull, og hvor de ikke har så god mestring av slike følelser. Rusmidler kan virke sløvende på sanseapparatet, og enkelte kan ha vært med på ting de angres på. Da holder de seg kanskje heller hjemme, eller er dårlige og/eller skamfulle. Det er fortsatt viktig å gi informasjon omkring rusmidler og snakke med ungdom om situasjoner som kan oppstå.

I denne rapporten fremkommer det at søvn kan bli mangelvare. Konsekvensene av manglende søvn kan bidra til svakere psykisk og fysisk helse. Det kan også påvirke skolefungering negativt. Skoleansatte opplever at rusen ikke sover nok og kommer slitne og trøtte på skolen. De fremhever at dette går utover konsentrasjon i timene. Her kan kunnskap om å skape gode søvnrutiner være nyttig, både til ungdom og foreldre.

Russetiden ser ut til å være en travel periode med mange aktiviteter, lite søvn og mange fester. Noen ser ut til å oppleve svekket kosthold og lavt matinntak, noe som kan være risikofylt for kroppens helse.

Både festing, lite søvn og emosjonelle vansker etter ekskludering, og psykiske vansker, som angst og depresjon kan gi konsentrasjonsvansker og svekke skolerresultatene. Noen russ deltar i fester som går utover skolehverdagen og skolearbeidet ved at de kan bli syke neste dag og miste konsentrasjon i skolearbeidet. Alkohol er en sentral del av russefeiringen. Flere ansatte i skolen knytter skolefravær til festing, og noen setter dette i sammenheng med trøtthet og konsentrasjonsvansker i skolen. Det er bekymring rundt elever som ikke er gamle nok til å være med rusen og det nevnes at det er lite kontroll med at yngre slipper inn på russearrangementer, hvor det også serveres alkohol. Når det gjelder narkotika viser noen av de ansatte at enkelte russ ruser seg. Det virker som om de vet om dette, men at de opplever seg noe maktesløse i forhold til tiltak på dette området. Det rapporteres om fylleangst relatert til alkohol.

Det er dokumentert noen få saker med vinningskriminalitet blant russ i forbindelse med landstreffet i Kongeparken. Forebygging i form av informasjon omkring bedrageri og vinningskriminalitet, samt konsekvenser og strafferammer bør gis rusen.

Det er dokumentert noen voldsepisoder i forbindelse med russefeiring.

Billeddeling: Det er generelt få dokumenterte saker knyttet til ulovlig billedeling, men tematikken er særdeles viktig og bør forebygges ved hjelp av informasjon.

Seksuelle krenkelser og overgrep: En mottatt anmeldelse for voldtekt er rapportert i politiets straffesaksstatistikk. Det er viktig at ungdom får informasjon om hva som er seksuelle lovbrudd og informasjon om hvordan de kan ta vare på hverandre. Ungdomstiden er en periode hvor seksualitet utforskes og det er synd dersom denne tiden blir ødelagt av negative hendelser og overgrep. Politiet har flere kampanjer knyttet til dette som "Kjernekar" og "Delbart?"

Drikke- og sexpress: Dette blir tatt opp som noe som kan være problematisk og som det må arbeides med i forebyggingen. Rusen må få god informasjon om faren for at noen filmer seksuelle aktiviteter i russetiden og at det kan spres på internett, samt konsekvenser av dette.

Mobbing: Dette er et tema som opptar mange av respondentene da fenomenet med

russefeiringen, og spesielt deltakelse i russebussene, kan være ekskluderende. I tillegg utvikles det en gruppekultur hvor det dannes «inn og utgrupper». Popularitet er viktig og det er viktig for den enkelte å være i et miljø. Dessverre har skoleansatte erfart at elever blir ekskludert og føler seg ekskludert fra andre. Det er godt dokumentert at mobbing fører til psykiske vansker hos barn og unge (Bru, Idsø & Øverland, 2016). Dette må det tas tak i på skolene og det gir også grunn til å samarbeide med andre instanser for å få ned mobbingen. Skoleledelsen har ansvar for å stoppe mobbing ved skolene. Det ønskes tiltak på inkludering og livsmestring, med fokus på forventet atferd, dvs. at forebygging også bør innebære tiltak mot mobbing. Tiltak som fremmer og styrker sosial kompetanse hos elevene kan være til hjelp på skolene.³¹

Noen russ opplever svak selvtillit: I barndommen er det viktig at barn og unge får styrket selvtillit, for å klare å utøve oppgavene sine, ta reflekterte valg, trives og ta ansvar i ulike situasjoner. For å utvikle god selvtillit så er anerkjennelse, positiv tilbakemelding og støtte fra omgivelsene viktig. I russetiden blir ungdom satt i nye situasjoner som de ikke har erfaring med å mestre, gjerne i forbindelse med alkoholinntak. Siden de også er i utvikling og reagerer emosjonelt i situasjonene, er det risiko for at de ikke takler slike situasjoner. Dette kan igjen svekke selvtillit. Informasjon om hvordan selvtillit bygges, slik at ungdom og foresatte styrkes i å ta informerte valg er derfor viktig.

Sykdom: Erfaringene til skolepersonalet viser at noen russ blir fysisk syke knyttet til festing og lite søvn. Tiltak som handler om ivaretagelse av kroppens behov, slik som mat og væskeinntak, smittevern i forhold til f.eks. influensa og andre sykdommer, søvn og stressbelastning (fysisk og psykisk) vil derfor være sentrale i forebyggingsarbeidet framover. Her anbefales det at helseetater og skolehelsetjenesten samarbeider om tiltak og informasjon til russerne.

Kjøring, sikkerhet og ulykker: Når det gjelder ulykker så er russebiler og sikkerhet omkring kjøretøyene høyt på prioriteringslisten hos politiet og trafikkmyndighetene.

Stress i russetiden: Samlet viser erfaringene til skolepersonell at russerne utsettes for en god del faktorer som kan betraktes som stressfaktorer og som kan utgjøre en risiko for helsen og virke negativt inn på skolearbeidet. Eksempler er mangel på søvn og prestasjonspress, og redsel for å bli ekskludert. I tillegg er det en del festing, og angst i russetiden, og noen havner i situasjoner hvor det blir brukt rusmidler, eller i konflikter og voldssituasjoner. Økt sexpress nevnes også av enkelte. Dersom ungdom har opplevd negative hendelser, kan det bli vanskelig å konsentrere seg om skolen og dermed blir skolearbeidet også stress. I tillegg skal elevene avslutte skoleåret og mange opplever prestasjonspress i utgangspunktet, så komme russefeiringen på toppen.

Hvorvidt noe oppleves som stressende varierer og kommer an på flere forhold. Det handler om personenes vurdering i prosessene eller situasjonene, men stress kan defineres: «som en opplevelse av at krav overstiger de individuelle og sosiale ressursene man er i stand til å mobilisere for å håndtere krav eller situasjonen»³² Stresset blir spesielt krevende for russ

³¹ Social Perception Training (SPT) av Gundersen, Strømgren & Moynahan, 2013 (Roland, 2019) Se <https://www.google.com/search?q=social+perception+training&oq=social+perception+training&aqs=chrome.69i57j0.5674j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

³² Se Lazarus 1991, referert i Bru & Roland, 2019, s. 21

som har problemer fra før og som ikke har et godt nettverk med støtte omkring seg. Det blir også krevende for russ som mangler kunnskaper om hvordan stressfaktorer kan påvirke helsen og hvordan de kan finne løsninger på problemene. For disse ungdommene blir forebyggingsarbeidet spesielt viktig. For noen kan russetiden dessverre være den perioden i livet hvor enkelte havner i noen situasjoner hvor de tar dårlige valg eller utsettes for negative hendelser, som får alvorlige konsekvenser. Ungdomstiden er også en periode hvor de er spesielt opptatt av hva andre gjør og konformitetspresset kan være stort. Noen kan føle seg presset til å være med på negative aktiviteter, slik som kriminalitet. Av og til kan det bli en norm at grensesprengende aktiviteter fører til popularitet. Det anbefales at russeren får informasjon om konformitetspress i russetiden, og hvorfor det er viktig å tenke selv for å kunne ta selvstendige valg i vanskelige situasjoner – hvor andre tenker og mener noe annet.³³

Foreldresamarbeid (samarbeid med omsorgspersoner): Foreldresamarbeid blir beskrevet som viktig av flere av respondentene. Det anbefales at det er tett samarbeid mellom russ og foreldre, og foreldre og skolen. Generelt har ungdom god kontakt med foreldrene sine i Norge, men enkelte svar kan tyde på at noen foreldre ikke følger med på hva ungdommene holder på med. En respondent presiserer at foreldre kan sette grenser i russetiden. Her kan det legges til at mange av russeren er snart myndige (eller myndige), men det er allikevel viktig å drøfte rammer og konsekvenser av handlinger med russeren. Enkelte unge kan gå i opposisjon til voksne hvis de møtes av at grenser legges fram på bastante måter, så dette frarådes. I vanskelige situasjoner, hvor det oppstår konflikter med tenåringer/unge voksne, kreves det trygge, stødige voksne, som også kan hjelpe ungdommen til å reflektere og ta de rette valg. Foreldrene er en viktig ressurs i dette arbeidet og i omsorgs- og reguleringsarbeidet med russeren.

Kommersielle aktører: Resultatene tyder på at mange av respondentene ønsker at skolene skal ta et tydeligere standpunkt til kommersielle aktører i skolene og forby salg av effekter på skolen. Flere av respondentene opplever at de kommersielle kreftene fører til press i ungdomsmiljøene og at noen dermed vil føle seg ekskluderte, siden de ikke har mulighet til å delta på denne måten. Skolepersonalet opplever at russ utsettes for kommersielt press og at dette er strevsomt for mange.

Russetidens lengde: Det er også noen av respondentene som foreslår at russetiden kuttes ned i lengde og at det må begrenses til at det bare er avgangselever som kan være russ. Noen av respondentene viser tydelig i sine svar at de synes at russefeiringen har gått for langt og noen ønsker at den avlyses. Dette gjelder også skolepersonalet.

Lærere er nøkkelpersoner: Lærere er sentrale i russens hverdag og må involveres. De er ikke respondenter i denne rapporten, og det skyldes at undersøkelsen ble levert ut rett før sommerferien. Lærere er den personen som ofte ser elevene mest og som oftest har det nærmeste forholdet til elevene.³⁴ Derfor vil det presiseres at lærerne blir helt sentrale i det forebyggende arbeidet med russeren. Lærerne står for klasseledelse og individuelle tiltak i klasserommet, samtidig som de er aktive aktører ute i skolemiljøet. Lærere blir

³³ Bru, E. & Roland, P. (2019). Stress og mestring i skolen. Fagbokforlaget

³⁴ Byrkjedal-Sørby, L.J. & Øverland, K. (2019) "Elever som viser sterke emosjonelle reaksjoner på prestasjonspress i skolen" i "Stress og mestring i skolen" av Bru, E. & Roland, P.(eds), Fagbokforlaget.

nøkkelpersoner i forebyggingsarbeidet framover og det anbefales at det også undersøkes hvilke erfaringer de har og hva de anbefaler av tiltak.

Forslag til fremtidig forskning: Dette er en erfaringssrapport og den første i sitt slag i Norge. Punktene og resultatene som fremkommer kan således utforskes både i dybden og i utbredelse. Hvordan skal vi forstå atferden som fremkommer når ungdom beveger seg i grenseland mot lovlydighet eller begår lovbrudd i forbindelse med russefeiringen? Hvor ofte skjer dette og i hvilke former? Hvilke mekanismer er det som fører til så sterke gruppemekanismer? Hvordan påvirkes russens helse på kort og lang sikt? Det anbefales at russens egen stemme undersøkes, hva opplever russen selv?

Det anbefales også at lærernes erfaringer undersøkes videre.

Det anbefales at politiets arbeid med russen og samarbeidet med skolen og kommunene undersøkes videre.

Hva er de mest effektive tiltakene for å forebygge psykisk helse hos russen og få redusert/stoppet negative hendelser som noen involveres i, eller opplever?

Hvordan kan foreldrene og hjelpesystemer involveres i dette arbeidet?

Rapporten inneholder flere funn og temaer som kan være utgangspunkt for diskusjoner i forbindelse av tiltak rettet mot forebygging av vold, rus og utvikling av fysiske og psykiske problemer i russetiden.

Samarbeid på tvers av etater: De fleste av dagens ungdom i Norge klarer seg veldig godt, noe som nok også gjelder for russen. Noen russ vil være i risiko for å bli utsatt for ulykker, sykdom og negative hendelser, som kan føre til redusert fysisk og psykisk helse på kort og lang sikt. Generelt er det få anmeldte straffesaker, men det fremkommer noen forhold i erfaringsrapporteringen. Det er viktig å diskutere erfaringene med tanke på tiltak og forebyggende arbeid.

Det er ønskelig at innholdet i denne erfaringsrapporten diskuteres videre, og at det planlegges og iverksettes tiltak. Målet er å redusere muligheten for negativ utvikling, f.eks. negativ antisosial utvikling (rus, vold, negativ billeddeling) og at noen blir offer for negative handlinger. Rapporten bringer fram mange positive erfaringer, hvor politi, skoleansatte og andre etater samarbeider og driver ulike forebyggende tiltak. I dette arbeidet er både kommunen, lokalmiljøet og utelivsbransjen, så vel som russen selv, foreldre, skolen og andre hjelpeinstanser samarbeidspartnere. Det er viktig å fortsette med forebyggende tiltak og å evaluere tiltakene som iverksettes. Samarbeid på tvers av etater er svært viktig. Et godt systemisk samarbeid kan gi resultater. Ungdomstiden er en sårbar periode for å utvikle emosjonelle vansker og alle samarbeidspartnere har en rolle forskjell for elever som strever emosjonelt. Det er mange russ som ønsker en trygg og god russefeiring, med fest og uskyldig moro i løpet av russetiden. Som voksne kan vi være med og tilrettelegge, slik at russen får en god russetid. I forebyggingsarbeidet er russen selv i sentrum og deltar aktivt i dialog med skole, hjem og politi.

Litteraturliste

- Edvin Bru Ella Cosmovici Idsøe og Klara Øverland (red)** Psykisk helse i skolen - Oslo : Universitetsforlaget, 2016.
- Folkhelseinstituttet (FHI)** Folkehelse rapporten 2018 oppdatert versjon 2019 knyttet til kapittel Alkohol og andre rusmiddel [Rapport]. - Oslo : FHI, 2019.
- Glad K.A, Øverlien, C. og Dyb G** Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt. - Oslo : Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisert stress, 2010.
- Gusfre Kari Stamland** Aktivitetsplikten i praksis. - Oslo : Pedlex, 2018.
- Hamm Jamund Veland og May Linda** Sårbare barn i skolen. - Oslo : Bedre Skole, 2015.
- Knt Corneslius Gunderson Borge Stromgren og Luke Moynahan** Social Perception Training : Reseach Press Inc., U.S., 2013.
- Pettersen Svein Mossige og Kari (red)** Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015. - Oslo : NOVA . Velferdsforskningsinstituttet Høgskolen Oslo og Akershus, 2016.
- Roland Edvin Bru og Pål** Stress og mestring i skolen. - Oslo : Fagbokforlaget, 2019.
- Roland Erling** Mobbingens psykologi [Bok]. - Oslo : Universitetsforlaget, 2014.
- Thormod Idsøe Atle Dyregrov, Ella Marie Cosmovici Idsøe** Bullying and PTSD symptoms Journal of Abnormal Child Psychology. - 2012. - ss. 901-911.
- Vigre O.B** Rusmisbruk i videregående skole: En undersøkelse av læreres erfaringer med elevers rusmisbruk i videregående opplæring. - Stavanger : Master Utdanningsvitenskap Spesialpedagogikk Læringsmiljøsentret, UIS, 2017.
- Øverland Klara** Antisosial atferd og risikofaktorer i familien. - Oslo : Politihøgskolen, 2001.
- Bakken Ander** Ung i Oslo 2018. - Oslo : NOVA, 2018.
- Korus Vest Stavanger Rogaland A-senter** Ungdomsskoleelever i Stavanger kommune. Hva driver ungdom med? Hvordan har de det?. - Stavanger : Kurs Vest Stavanger Rogaland A-senter og OsloMet Storbyuniversitetet, 2019.
- Oslo politidistrikt** Barne- og ungdomskriminalitet i Oslo. Rapport basert på data fra 2017 Oslo : SaLTo Oslo politidistrikt og Oslo kommune, 2018.
- Sør-Vest politidistrikt** En kartlegging av barne- og ungdomskriminaliteten i Sør-Vest politidistrikt 2017. : Sør-Vest politidistrikt, 2018
- Sør-Vest politidistrikt og Stavanger kommune** " En kartlegging av barne- og ungdomskriminaliteten i Stavanger kommune 2018: Sør-Vest politidistrikt og Stavanger kommune, 2019

Prosjektgruppe og rapportens forfattere:

Anette Frøyland, Seksjon for Strategisk rådgivning, Sør-Vest politidistrikt

Klara Øverland, Læringsmiljøsenteret, Universitetet i Stavanger

Håvard Driveklepp Høyland, forebyggende koordinator, Sør-Vest politidistrikt

Jan Njørheim, Rogaland Fylkeskommune

For referering i artikler og tidsskrifter:

Frøyland, A., Øverland, K., Driveklepp, H. & Njørheim, J. (2019). Stab for Virksomhetsstyring, Rapport 2/2019. Sør-Vest politidistrikt

Stab for Virksomhetsstyring, Sør-Vest politidistrikt i samarbeid med Rogaland Fylkeskommune og Læringsmiljøsenteret, Universitetet i Stavanger. Stavanger.

Rapport 2/2019

POLITIET

**Rogaland
fylkeskommune**

Læringsmiljøsenteret
Nasjonalt senter for læringsmiljø
og atferdsforskning

Universitetet i Stavanger

Vedlegg 1:

Russ i mange farger

Rødruss: Elever som oppnår generell studiekompetanse, enten det er studiespesialisering, idrettsfag, musikk, dans og drama, naturbruk, medier og kommunikasjon eller påbygging til generell studiekompetanse.

Blåruss: Elever som tar studiespesialisering økonomi eller service og samferdsel.

Svartruss: Elever på yrkesfag, utenom service og samferdsel.

Grønnruss: Fra cirka 1995 elever innen landbruk og naturbruk - tidligere svartruss. Grønnruss var på 1960-tallet avgangselever ved realskolene (nedlagt i 1968, da obligatorisk ungdomsskole ble innført).

Oransjeruss: Avgangselever i ungdomsskolen. Tradisjon siden 1970-tallet.

Rosaruss: Barn som går siste året i barnehagen.

Kilde: Wikipedia

DEL B: Informasjon til foreldre og skolen i russetiden. Basert på Erfaringssrapport, 2019.

Klara Øverland og Anette Frøyland

Ungdomskultur i russetiden

En del ungdommer gjør en del ting de ellers ikke ville gjort i ungdomstiden. Til tider virker f.eks. ungdommen rasjonell og kan få gode karakterer i skolen, men så er plutselig ungdommen med på noe som virker lite rasjonelt, gjerne ulogisk og kortsiktig med skadelige konsekvenser. Både foreldre, skole og ungdommen selv stiller seg spørsmålet: Hvordan kunne dette skje, hvordan havnet russen i slike situasjoner? Russetiden er en del av ungdomstiden og har delvis blitt ritualisert, med f.eks. russedåp, innkjøp av busser og ritualer omkring dette og kåringer av beste russebus, russeprins/prinsesser, etc. De fleste av russen deltar og en del av kulturen er å feste sammen. I denne perioden kan ungdom risikere å være med på ting de ellers ikke ville ha blitt med på i russetiden, fordi konformitetspresset er stort og som funnene i denne rapporten viser, så blir noen ekskludert fra fellesskapet eller står i fare for å ekskluderes. Da strekker de seg gjerne langt for å delta i fellesskapet. De vil ikke risikere å miste status og vennskap. Observasjonene og erfaringene til skolepersonalet viser således hvor sårbare ungdom er i denne perioden. De blir stort sett med på det som de andre blir med på, og det skal en del til for å motstå dette. Dette er konformitetsdelen – ønske om å tilhøre fellesskapet. Ved å gjøre som de andre og å delta blir du medlem i russefellesskapet. Russebus deltakelse blir også en del av dette. Det skapes «inn-grupper», dvs. noen grupper som det følger status og tilhørighet med å tilhøre. Medlemskap på bussene kan fort bli slike «inngrupper». Det betyr noe å få delta i populære russebusmiljø og å være med det det skjer og ha det gøy. Men hvem er det som legger premissene for hvordan dette fellesskapet organiseres og drives? I denne rapporten har vi forsøkt å få tak i skolepersonalets og politiets erfaringer med russen. Resultatene har pekt på hvor sterke de kommersielle kreftene er og viser noen av aktørene som er drivkreftene i forhold til formen som dagens russefeiring har fått, og at det er noen som tjener gode penger på russen. Hvordan feiringen skal foregå besluttes også av russen selv og russestyret har en aktiv rolle i dette, men også de kan påvirkes av kommersielle pågående aktører.

Samtidig viser funnene at det er mange flotte russ, som også bruker russetiden konstruktivt. De etablerer miljøer, gjerne knyttet opp til russebusser, og får nye vennskap. De samler inn

penger til veldedige formål og er samfunnsengasjerte. Å drive en russebuss kan sammenlignes med å drive en liten bedrift, det skal planlegges, lages budsjett, organiseres og ledes. Det krever stor planlegging for å komme i mål med prosjektene og avtaler skal overholdes. Mange russ lærer nok en god del praktisk planlegging og danner både korte og gode langsiktige vennskap. Samtidig så opplever rektorer og annet skolepersonell at russetiden også har en bakside ved at noen russ får emosjonelle vansker. Noen føler seg ekskluderte og at de opplever negative hendelser, som gjenspeiles i informasjonen som helsesykepleierne og samtalepartnerne i skolen oppgir.

Hjernen i russetiden: Ungdomshjernen er i utvikling.

I ungdomsårene er hjernen i konstant utvikling. Endringene beskrives i et faktaskriv fra American Academy of Child & Adolescent Psychiatry (AACAP).³⁵ Hjernen endrer og utvikler seg ved at det lages nye hjerneforbindelser mellom nerveceller. Nervecellene utvikler myelin, som hjelper cellene å kommunisere. Forandringene er spesielt store i det limbiske senteret, noe som kan påvirke evnen til beslutningstaking, grad av selvkontroll og risiko atferd (AACAP, fact sheet).

Amygdala, er en del av hjernen som utvikles relativt tidlig og det er dette området som reagerer veldig raskt f.eks. med redsel eller aggresjon. Dette er beskyttende for menneskers overlevelse, men for ungdom kan det være svært problematisk fordi hjernen ikke er helt utviklet når det gjelder å analysere konsekvenser eller å dempe slike reaksjoner. Frontallappene (cortex), eller den fremre delen av hjernen, utviklere seg veldig sent og er ikke utviklet før i 25 års-alderen. Frontallappene har ansvaret for organisering, planlegging og tenkning omkring årsaker til hvordan ting henger sammen. Dette er den delen av hjernen som utvikles senest. Hjernens utvikling skjer gradvis, men siden frontallappene er det siste som utvikles så har ungdom ofte en annerledes måte å reagere på enn voksne. Ungdom kan spesielt få problemer med å ta beslutninger og å se konsekvensene av sine handlinger når de løser problemer, fordi de først og fremst reagerer følelsesmessig, i amygdala. Det vil si at handlingene ofte styres av følelser, og tanker knyttet til følelser i situasjoner de havner oppi, enn av reflekterte vurderinger, som de tenker logisk omkring. I tillegg kan bruk av rusmidler

³⁵ American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, Fact sheet.
https://www.aacap.org/AACAP/Families_and_Youth/Facts_for_Families/FFF-Guide/The-Teen-Brain-Behavior-Problem-Solving-and-Decision-Making-095.aspx

ha negativ effekt på de samme områdene i hjernen, dvs. at evnen til å reagere raskt og til å løse problemer effektivt svekkes (AACAP, fact sheet³⁶

). Hjerneutviklingen har betydning for ungdoms tanker, følelser og atferd. I forhold til alderen de er i og hjernens utvikling så viser forskningen i følge AACAP at ungdom har en tendens til og:

- Handle på impuls
- Mistolke andre sine sosiale tegn og følelser
- Bli involvert i alle typer ulykker
- Bli involvert i slåssing
- Engasjere seg i farlig og risikofylt atferd

Det er mindre sannsynlig at ungdom:

- Tenker før de handler
- Tar pause for å revurdere sine handlinger
- Endrer sin farlige eller upassende atferd

Denne forskningen har, og må ha, betydning for hvordan vi forstår og vurderer russens handlinger. Denne rapporten viser at det skjer noen handlinger i russetiden som det blir straffesaker utav og som fører til alvorlige konsekvenser for de involverte. Heldigvis er slike handlinger i mindretall, men rapporten viser at noen opplever negative hendelse i russetiden som fører til anger og lav selvfølelse, gjerne i forbindelse med festing og inntak av rusmidler. I følge moralsk utviklingspsykologi så lærer barn hva som er rett og galt tidlig, så handlingene ungdom utfører kan sjelden forklares med at de ikke visste hva som var rett og galt, men hjernens utvikling kan ofte forklare hvorfor det gikk som det gikk, når situasjoner tok av og endte opp med dårlige vurderinger og negative konsekvenser. I følge AACAP skal ikke denne forskningskunnskapen brukes til ansvarsfraskrivelse, men heller gi bakgrunn til årsaker og gi ungdom og voksne forklaringer på hvorfor følelsen ofte tar av og hvorfor de ikke alltid klarer å vurder hva som er riktig eller best å gjøre i situasjonene. AACAP anbefaler at alle etater om folk som arbeider med ungdom er kjent med hjernens utvikling i ungdomsårene, fordi det gir oss informasjon om hvordan vi skal forstå, delta og administrere ungdommens atferd. Når det gjelder russetiden så foregår den midt i ungdomsårene, hvor hjernen ikke er ferdig utviklet. Det vil si at mange av dagens russ vil ha behov for betydelig voksenkontakt og hjelp til regulering av tanker og følelser i russetiden. En god del offentlige etater har engasjert seg i tematikken, bl.a. politiet og Fylkeskommunen og derfor er denne undersøkelsen også

³⁶ *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, Fact sheet.*
https://www.aacap.org/AACAP/Families_and_Youth/Facts_for_Families/FFF-Guide/The-Teen-Brain-Behavior-Problem-Solving-and-Decision-Making-095.aspx

gjennomført – får å øke forståelse for russens feiring, og for å forebygge at uønskede hendelser skjer. Forskningen om barns utvikling viser at systemisk arbeid er viktig for å forebygge og stoppe negativ atferd. Det betyr at russ, og voksne i skole, helsetjeneste, foreldre, kommuner og politi må samarbeide om dette. Ungdom i utvikling har ansvar for egne handlinger, men de må følges tett opp av voksne. Dette krever aktive voksne som viser vei i hva som er gode holdninger, god moral og hva som er lovlig og ulovlig, samt hvilke konsekvenser ungdommenes valg kan få. Det krever også voksne som hjelper ungdom å regulere sin egen atferd. I noen tilfeller innebærer dette at politiet involveres, både i forebyggende og operativt arbeid. I arbeidet med rusen blir skolens ansvar også helt sentralt. Når ungdom viser emosjonelle vansker på grunn av et dårlig skolemiljø, har skolen et ansvar og det er viktig at tiltak iverksettes. Foreldre har videre ansvar i oppfølging og støtte av sine barn, også når de er russ.

Risikofaktorer for utvikling av atferds og emosjonelle vansker

De fleste ungdommer i Norge klarer seg veldig godt, og for disse så går det stort sett greit videre. Dersom ungdommen viser skiftende tanker og følelser, mister interessen i sine tidligere aktiviteter, og får sterke atferdsforandringer kan det være grunn til bekymring. Det kan tenkes at ungdommen isolerer seg, hører stemmer, blir veldig frustrert eller sint, kommer med svært negative tanker eller forsøket å ta livet sitt. Det kan også være at noen begår lovbrudd, stjeler, lyver eller viser aggresjon i form av vold, eller ikke kommer hjem om nettene uten å si ifra gjentatte ganger, gjerne med svært negative opplevelser fra der de har vært.

Slike alvorlige funksjonsforstyrrelser eller endringer kan være et sterkt signal på at ungdommen har emosjonelle vansker og da er det viktig at skolen og foreldrene er oppmerksomme, følger med på ungdommens signaler og snakker med dem, trøster, og søker hjelp til dem hos helsetjenesten ved skolen, eller at foreldrene går til fastlegen og ber om utredning og behandling hos psykolog, eller at det iverksettes andre hjelpetiltak alt etter hva det gjelder. I noen tilfeller må barnevern og/eller politi inn på banen og hjelpe til. I noen tilfeller må ungdom straffes for sine handlinger, f.eks. ved alvorlige lovbrudd.

Faktorene som nevnes her er alvorlige, men foreldre, samtalepartnere i helsetjenesten og lærere kan være trygghetspersoner som snakker med ungdommene om det de opplever som

vanskelig. Av og til er det nok å møte en trygg voksen, som lytter. Av og til kan voksne gi noen råd, og så finner ungdommen løsningen.

Hvordan styrke ungdom i å mestre vanskelige situasjoner? Hvordan bygge resiliens hos ungdom?

Resiliens er et begrep som benyttes for å forklare hva som gjør at noen ikke utvikler problemer, til tross for at de opplever å leve i situasjoner med risikofaktorer. Forskning viser at det er mulig å hjelpe barn og ungdom til å bli motstandsdyktige i noen situasjoner.. Det er viktig å presisere at dette ikke handler om å akseptere risikofaktorer, for noen risikofaktorer er svært skadelige og noen risikofaktorer er det klar lovregulering omkring, f.eks. det å bli utsatt for vold eller seksuelt misbruk. Resiliens og livsmestring handler om å hjelpe ungdom til å bygge motstand. Det handler om å klare å motstå i og delta i negative

handlinger, ordne opp i problemer og ta ansvar i situasjoner de kommer i. Dette innebærer også å kunne vurdere situasjoner, og å løse problemer, gjerne med å be om støtte hos voksne eller søke voksne i vanskelige situasjoner. Det å ha en voksen trygghetsperson som de unge stoler på har vist seg å være beskyttende. Det betyr at du som voksen kan være en viktig person i ungdommenes utvikling og liv, som hjelper dem på rett vei, ved å være tilstede og vise at du bryr deg.

Forskning har vist at ungdom som klarer å utvikle god selvrespekt, klarer å utvikle sosiale og organisatoriske evner, samt klarer å ha evne til å være løsningsorienterte vil ha bedre mulighet til å klare seg i vanskelige situasjoner.

Forebyggende arbeid for å bedre ungdoms oppvekst og utvikling handler i stor grad om redusere risikofaktorer og å øke de beskyttende faktorene.

Hvordan forebygge uønskede hendelser i russetiden?

1. Vær lydhør for russens negative og positive opplevelser. Skap avstand i tid før du reagerer på negative hendelser.
2. Russefeiringer utfordrer noen ganger de etablerte normer og holdninger i lokalsamfunnet. Gi dette en grad av aksept, inviter gjerne til drøfting men vær tydelig på hva du mener er rett og galt.
3. Ungdommen baserer i stor grad sitt «verdensbilde» på følelser og kan være impulsive og vågale. De kan trenge hjelp til og regulerer dette. Det gjøres best i «fredstid» med voksne som er rolige, lytter og viser respekt, samt utfordrer dem med fornuftige tanker og refleksjoner.
4. Husk at ungdom kan ha godt av rammer, også i russetiden, men ikke vær urimelig.
5. Hjelp russen med matinntak og søvn.
6. Hjelp russen med å tilrettelegge for skolearbeid og oppmuntre til skoledeltakelse.
7. Vært interessert i russetiden! Spør russen hvor de skal og hvem de er sammen med, f.eks. på fest, eller hvem de «ruller med».
8. Ta tidlig kontakt med skolen (eller foreldre) ved emosjonelle vansker, f.eks. ekskludering, depresjon og ensomhet.
9. Moderer kjøpepress og følelsen av at «alle må ha det/den» for å være populær.
10. Bidra til gode verdioverføringer i forhold til inkludering.
11. Det er lov til å si nei til russeturer til Syden!
12. Søk støtte hos familie og venner når det røyner på og ikke vær redd for å be om hjelp.
13. Innled foreldresamarbeid tidlig.
14. Ta kontakt med hjelpetjenester, som fastlege eller helsesykepleier/rådgiver dersom det skjer uønskede hendelser, eller kontakt politiet hvis russen din blir utsatt for lovbrudd eller krenkelser.
15. De rusforebyggende tiltak som foreldre gjennomfører må også gjelde i videregående skole, - og da i særdeleshet i russetiden. Eks. en voksen tilgjengelig sjåfør som bringer og gjør avtaler om henting.